

HÍRMONDÓ

2020. szeptember 6.
(vasárnap) 10 óra

Találkozó: 10 óra,
1136 Budapest,
Hegedűs Gyula utca 3.
(zsinagóga)

www.eletmenete.hu

Szeretettel várjuk a 2. Hősök útján emlékséta programunkon Újlipótvárosban!

Szervezők: Hegedűs Gyula utcai zsinagóga templomkörzete és Az Élet Menete Alapítvány.

2. Hősök útján emlékséta Újlipótvárosban

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató alapítványunknak számlaszáma: **11713005-20607867**

A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

Kol Nidré-beszéd	1
Ez a niszán – nem az a niszán	2
Üzenet a féltőknek	3
Beszámoló Dunaszerdahelyről	4
Képeslap Komáromból – karantén idején	5
Levelek Triesztből	7
Karanténnapló	8
Mázkir-Peszách, 2020-5780	9
...könnyünket ajánljuk fel...	11
Sávuot – sviesz virtuálisan	13
Emlékek a múltból, gondolatok a jelenben, vágyak a jövőre nézve	14
Lag b'aomer ünnepe: örömtüzek, piknik – ki a szabadba (?)	17
A mi papunk: Hoffer Ármin	18
Trianon és a magyar zsidók	20
Kór-ház	22
Mártír – megemlékezések Sátorajújhelyen	23
Ki volt Kesztenbaum Márton? Hogyan jött létre a zsidó népkola?	25
Gének nélkül	26
Oláh János: Angyalok és Démonok	27

Ez a lapszám a MAZSÓK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Műncz László

Felelős szerkesztők: dr. Sági György és dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Vargó Hungary Kft. • A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Békés, áldott, örömteli Új Esztendőt kívánunk
שנה טובה תכתבו ותחתמו

SCHEIBER SÁNDOR:

KOL NIDRÉ-
BESZÉD

(elhangzott 1983. 09. 16-án)

A mai este az emlékezésé és a reményé. A múlté és a jövőé. Ki lesz vezetőnk az úton? Újhéber népdal szerint figyelj a harangszót és kövesd; vagy a jelzőtáblát, majd eligazít. Ha egyik sincs, akad baráti szó, jóságos mozdulat, szerető hang, amely nem enged eltévedned. Mese szól arról, hogy valaki könnycseppet ejtett a forró homokba, behatolt a föld mélyébe, s a helyén víz tört fel. Mert a világon egyetlen könnycsepp sem hullhat hiába. Mese van arról is, hogy a vándor homokba szúrta botját, nőni kezdett, kivirágzott, ágai gyümölcsöt hoztak, mert nem egyszerű vándorbot volt, hanem a reménység varázspálcája. Bárhova igyekezel, ne közönséges botot vigyél magaddal, hanem a reménységét. Akavja ben Máchálálél a Szinhedrion tagja az I. században azt tanította:

„Gondold meg: honnan jöttél, hová tartasz és ki előtt kell számot adnod.”

Honnan jöttél? Szerte a világon keresik a gyökereket, a törzset, ahonnan eredtek. Zsidók milliói vállalják az identitást, mert valahova tartozni kell. Népek, amely nem ismeri múltját, nincs jövője. Az a magyar zsidó költő, aki egész pályáján az asszimilációról álmodott, halála előtt – a fehérterror idején – megírta a zsidósága apoteózisát:

Honnan jövök? A végtelen időkből,
Sűrű ködök lepik az utamat,
Mindig ott voltam, ahol friss élet pezsdül,
Mindig csak túrt, de bátor és szabad.
Mindenütt ott, hol népek sorsa eldül
S a halál örök folyama szakad.
A mártír-máglya nem riasztott vissza,
Se cirkusz-porond, mely véretem issza.

Honnan jövök? Az önáltatásból,
Hogy nélkülem nincs élet, se világ,
S mégis igaz, bár milliók vádja vádol
S gúnyolja a rongyos, furcsa daliát.
Kiről nagy eszmék s tettek sora számol,
Betűzzétek csak jól a históriát;
Én – én vagyok, bármennyire tapostak,
Az idők mindig mind tisztábbra mostak.

Már voltam, mikor Bál volt az Egyisten
S tüzes kemence törvényes halál,
De titkon mindig az Egyistenben hittem,
Kit csipkebokorban a hívó talál.
Egy világ bűnét vállamon cipelem,
Amit szenvedtem, megtorlatlanul áll.
A túrni-tudás volt ősi erényemet
A Szégyellje más, piruljon más értem.

Hová tartasz? Múltadból szerzett erkölcsi örökségeddel segítsd a társadalmat, melyben élsz. Ez az emberiség, amely kíváncsiságával az egekbe tör, és meghódítja a világot, önmagát fogja elpusztítani. Visszazökken a Biblia előtti korba, öl, rabol és valótlanul beszél. Segítség, hogy eljőjön a nap, amikor a szó visszanyeri értékét. Segítség, hogy eljőjön a nap, amikor elhallgat a bombázók zaja, a tankok dübörgése, elcsitulnak a szenvedélyek, megszűnik az ellenségeskedés. A szeretet meg az igazság diadalmaskodik a földön. Nem pénzzel, hanem szeretettel számolnak el egymással. Nem arannyal és ezüsttel, hanem igazsággal fizetnek. Segítség, hogy eljőjön a nap, amikor az emberek nem messiásra várnak, hanem messiássá válnak. Renoir nagybetegen, kínok közt festett végső percéig. Kérlelték, hagyja abba, ne fokozza szenvedéseit. Hiába. De amikor

elkészült, rámutatott a műre: a győtrelem egyszer feledésbe merült, de az alkotás megmaradt.

Ki előtt kell számat adnod? A történelemmel és a társadalommal való kötelességek után önmagaddal kell elszámolnod. Hogy mikor, nem tudjuk. És ez a megnyugtató. Miért élünk és miért szenvedünk? Miért harcolunk és miért hanyatlunk a sírba? Miért akarjuk meghódítani a csillagokat, mikor még a föld is kicsúszik alólunk? Miért hiszszük magunkat a teremtés koronájának, amikor nyomorult rabszolgái vagyunk az egyetlen igazi, megdönthetetlen kényúrnak – az órló, pusztító, gyilkos időnek?... Amszterdamban van egy torony, a könnyek tornyának hívják. A tengerészek feleségei eddig kísérték férjüket, amikor vízre szálltak. A viszontlátás vagy az örök sír felé, a találkozás vagy az örök éj felé. A holnapi Neila a könnyek serlegéről beszél:

Te, aki meghallod a sírás hangját,
Tedd könnyeinket serlegedbe.

Mert ha minden kapu be is zárul, a könnyeké nyitva marad.

Mennyi könny hullott történelmünk folyamán. Egy kis vigaszt is végre, Istenünk. Hogy akik utánunk jönnek, többet lássanak a Te erődből, a Te hatalmadból, a Te akaratodból, Istenünk. Hiszen a Te neveddel áldom meg gyülekezetet:

**Scheiber Sándor (1913-1985) a magyar-zsidó tudomány világ-szerte ismert, nagy alakja. 1938-ban avatták rabbivá az Országos Rabbiképző Intézetben. 1945-1950 között az Intézet professzora, majd 1950-1985 között annak rektora.*

Megjelent az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem „Fennsleges Napok” c. kiadványában, 2003-ban.

KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS

Ez a niszán – nem az a niszán

Közismert, hogy niszán hónapja az örömről nevezetes. Ennek a hónapnak a közepére (15-ére) esik peszách ünnepének kezdete, az Egyiptomból való kiszabadulás, a rabszolgasorból való megmenekülés ünnepe. Ekkor emlékezünk meg a tíz csapásról, amelyek megkímélték a zsidóságot.

Nos az 5780. év niszán hónapjára nem elsősorban a gondtalan öröm volt jellemző (bár hozzá kell tenni, hogy a szabadság ünnepén sem lehet felhőtlen a boldogság, hiszen az ellenség képviselői jelentős számban odavesztek a Nádas tengerbe, amikor üldözték a zsidó menekülőket).

A polgári időszámítás szerint peszách ez évben április 9-16. közé esett, s Magyarország kormánya március 13-tól kijárási korlátozást rendelt el, így hagyományainkat nem tudtuk abban az értelemben folytatni, hogy zsinagógáink (a Csaky Nagyzinagóga sem) telhetek meg fénynyel, az áhitatra vágyó, imádkozó közösséggel.

Vallási vezetőnk, az első perctől hitt a közösség összetartó erejében, ráértett az erre irányuló igényre, és több segítségre kész, az informatikához értő hittestvérünk (Hunyadi László professzor és Róth László) segítségével,

lehetővé tette a reggeli és esti imaperceket. Ez virtuális együttléteket biztosította számunkra. Minden reggel és este együtt imádkoztunk 15-30 fő részvételével. Természetesen sabeszkor elmaradt ez az internetes együttlét.

Hozzáteszem: természetesen más közösségek is hasonlóképpen szervezték közösségi életüket, de mi az elsők között voltunk, ha éppen nem a legelső.

A sabesz bejövetele előtt mind a rabbinikus tanításra mind a mincha ima, valamint a kabbalat shabat ima elmondására volt lehetőség és, hogy ne maradjon ki egyetlen nap sem a közösségi életből, szombat este az ünnep kimenetele után a maáriv ima és a havdole megint a "közösségben" történt.

Aktívan közreműködött a kántorunk és a rabbi helyettesünk a szertartásokban, ahogyan az a zsinagógai környezetben is történni szokott.

Az csak hab volt a tortán, hogy az esti imaperceket (merthogy így hívjuk ezeket a találkozásokat) gyakran egy-egy-két perces zenei bemutató követte, amelyek a kántorművészet és a zsidó zene más megnyilvánulásaival tették színessé az egyébként is hangulatos összejöveteleket.

Láttuk és hallottuk a yom ha'acmoutkor (Izrael állam megalakulásának ünnepe) elhangzott, a védelmi erők főkántora által recitált dalokat.

Kis közösségünk gyakran vált nemzetközivé: „vendégeket” ünnepelhettünk többek között Izraelből, az Amerikai Egyesült Államokból, Kanadából.

Családi ünnepeket (születésnapok, házassági évfordulók) vagy más megemlékezéseket (halálozási évfordulók)

„ültünk meg” közösen. Ezeknek persze nem volt ugyanaz a hangulata, de mégis hozzájárulhattunk azok megtartásához.

A hétköznap reggeli, délutáni és esti, valamint az ünnepi (peszachi) és sabesz imák felkerültek a közösség honlapjára illetve személyesen is megkaptuk azokat a rabbinktól.

Körzeti elnökünk is szervezte a közösség életét: gondoskodott a maceszvásárlási lehetőségről a Singer házaspár közreműködésével, önkéntesek segítségével házhoz küldette a szédervacsorát azoknak, akik erre rászorultak.

Dr. Hersch Tamás is jelentős mértékben járult hozzá a közösség tagjainak „jólétéhez”, kulturális csemegéket (régí újságcikkeket, verseket, BIG barátunk regényének részleteit) küldött el a karanténban lévő hittestvéreinknek.

A Héber Imre Generációs Klub ügyeleti rendben működött a járvány alatt: Gál Etelka és Fischer Éva folyamatosan tartotta a kapcsolatot a klubtagokkal és a szociális ellátást szervezte elsősorban idősebb tagjaink részére. Sajnos néhány esetben orvosi illetve kórházi segítségnyújtásban is közre kellett működniük.

Szóval, ugyanúgy zajlott a közösségi élet, mint általában, azaz mégsem. Merthogy vallási vezetőnk minden összejövetelt azzal zárt, hogy kérte, hogy ne menjünk ki a lakásból, vigyázzunk magunkra és egymásra. Ugyanakkor mozogjunk a lakásban: tornázzunk, szobabiciklizzünk.

Később ajánlotta a sétákat, persze a megfelelő védelmi előírások betartásával.

Mi meg igyekeztünk mindezt megfogadni.

HUMOR

Üzenet a félőknek

Kijelentem, hogy ez a vírus okozta gettólét teremt néha érdekes élethelyzeteket. Kezdjük előbb a szomorúval.

Évtizedek óta először fordult elő idén, hogy a peszachi ünnepet lezáró Mazkir imákat itthonról feleséggel kettesben mondtam el. Azt is bevallom, hogy elkövettem a bűnt is: halottaim nevének felsorolása után egymagamban mondtam kaddisht. Remélem a Teremtő ezt a bűnömet sem írja hozzá az égi számlámhoz. Már csak azért sem, mert nem hiszem, hogy van azon még szabad hely...

Könnyeivel küzdő feleségemnek annyit mondtam: törődj bele asszony, hogy nálunk most már van home office és home synagogue.

Kijelentem, hogy ez a vírus okozta gettólét teremt néha érdekes élethelyzeteket.

Valamelyik délelőtt élvezve a lehetőséggel, hogy a Taigetosz-szőkevényeknek engedélyezett időben kimentünk a feleséggel autóval a piacra. Természetesen a második saroknál lemeszelt a rendőr. Benézett a kocsi és már ráncolta is a rangjelzését asszonykámra nézve. Büszke vagyok arra, hogy jó napján, tőle még az ellenőr is a buszon jegyet kér.

Aztán a rendőr rám nézett és a töméntelen mennyiségű eszével, amennyi neki van, rájött, hogy itt kikkel áll szemben. A szabály az szabály, végig csinálta velünk a rítust.

– Hova utaznak kérem, és milyen ügyben?

Mivel én vagyok a férfi, én válaszoltam neki:

– Biztos úr! Nyugdíjasok vagyunk és bevásárolni megyünk a piacra – és a nyomaték kedvéért ráböktem a hát-

só ülésen terpeszkedő klasszikus fonott kosárra. Tudják, ez olyan kosár, mint amire Lédererné azt felelte: abban van Kodelkának keze-lába.

A közeg megértően bólintott és még ellátott a gyorstalpaló tanfolyammal:

– Aztán legyenek óvatosak! Tessék betartani, hogy másik személytől legalább 2 méterre legyenek.

Én a helyzetet oldandó azt feleltem:

– Tudja tábornok úr, 40 évvel ezelőtt, amikor elvettem a gépkocsi vezetőjét, azt mondta nekem, hogy az esküvőnk napjától ha egy nőszemélyhez 2 méternél közelebb kerülök, leszakítja a tökéletes arcbőrömet.

Na ezt már rendőr sem bírta mosoly nélkül, és kacsintott mint Kádár a létezettben...

– De ugye mára feloldotta?

– Csak annyiban – feleltem –, hogy én önként kijelentem, hogy hozzám egész közel jöhet nő, a fő, hogy ápolónő legyen.

Kijelentem, hogy ez a vírus okozta gettótét teremt néha érdekes élethelyzeteket.

A mi postásunk egy nyugdíj előtt álló mackó jellegű, dörögő hangú, csupaszív ember, akinek mindig van egy-két jó szava, érdeklődik a hogylétünkről és főleg demokrata, neki csak feladó és címzett létezik. Tudja, hogy zsidók vagyunk az ajtón a mezüzeről, meg az én zsidó szervektől kapott küldeményeimről. Még arra is van gondja, hogy megkérdezi: mikor van a zsidóknál új év, és arra sok boldogságot kíván.

A napokban felém fordult és így szólt:

– Hallja szerkesztő úr! Érdekes szokásaik vannak maguknak.

– Ha a borraivalóra gondol, már odaadtam.

– Nem, dehogya, nyugdíjasoktól én különben sem várok! De el kell mondanom, hogy néhány házzal odébb lakik egy zsidó család, szintén idős emberek, felnőtt fiúk évtizedek óta Németországban dolgozik. Nincs számítógépük, szerintem telefon is csak vonalas van, de postájuk az sok. Mikor legutóbb levelet hoztam a fiától elsőbbségivel, ketten együtt olvasták el még a jelenlétemben. A felesége szó nélkül sírva fakadt, és a Wolf úr benyúlt egy fiókba, elővett egy ollót és belevágott a zakója hajtókájába. Gyönyörű új zakó volt, én először azt hittem, hogy megzakkant.

– Tudja Józsi úr – feleltem neki – nálunk, zsidóknál ha meghal egy közeli hozzátartozó, akkor a férfi szülő bevágja a zakóját, ez amolyan régi vallási előírás.

– Én is valami bajra gondoltam, mert kibukott belőlem a kérdés, hogy

– Wolf úr kérem! Valakije meghalt?

Mire ő lassan, nehézkesen kibökte:

– Nem, hanem a fiam megnősült.

–Jaj, ez megkönnyebbülés! Már azt hittem, hogy megfertőződött.

Mire a címzett csak annyit mondott:

–Így is lehet fogalmazni...

Kijelentem, hogy ez a vírus okozta gettótét teremt néha érdekes élethelyzeteket...

(megjelent az Új Élet júniusi számában)

Spánn Gábor

KITEKINTÉS

Beszámoló Dunaszerdahelyről

Először is egy kis bemutatkozás... Dunaszerdahely egy kis 24 000 lakosú város, Csallóköz szívében.

Háború előtt Kis Jeruzsálemnek hívták, ugyanis az akkori lakosság (kb. 7000 fő) több mint a felét zsidó honfitársaink alkották. Pezsgő zsidó élet volt a városban.

Sajnos a koncentrációs lágerekből 300 hitközségi tag tért vissza, a hatvanas évek elején a tömeges kivándorlás után, jelenleg 60 tagja van hitközségünknek.

Szlovákiában a Zsidó hitközségek központi szövetségéhez (ZSHKSZ) 11 vidéki hitközség tartozik. A mi közösségünknek kinevezett elnöke helyett van egy 7 tagú vezetősége, amely-

ben hárman vagyunk aláírási joggal választott vezetők.

Vallási életünket igyekszünk egyelőre megoldani úgy, hogy a ZSHKSZ segítségével egész 2019-ig a Nagy ünnepekre meghívtunk Izraelből előimádkozókat, ezek a fiatal bóherek hozzá járultak ahhoz, hogy lehetett minje. Hogy lesz-e ez idén az imádkozás, sajnos még nem tudjuk.

A járvás idején istentiszteleteket igyekszünk megtartani a galántai hitközség segítségével, ahonnan szükség esetén eljönnek az előimádkozók hozzánk.

A holokauszt megemlékezést minden évben megtartjuk. Mártírjainkat 5704 Szíván 27 én hurcolták el a lágerekbe, így

az évforduló utáni első vasárnap szoktuk megtartani. Ez idén Szíván 27-én ami június 19-ére esik ki megyünk a temetőnkbe, ahol elmondjuk az emlékező gyász imákat meghívott vendégek nélkül, csak a hitközség és elszármazottak jelenlétében.

Szlovákiában a COVID-19 koronavírus járvány a vallási élet területén szintén jelentős korlátozásokat idézett elő.

ZSHKSZ és a pozsonyi hitközség azonnal segítségünkre sietett és küldött a tagjaink részére arcmaszkokat.

Itt is, úgy mint Magyarországon bezárták az imaházakat és zsinagógákat, június 1-től újból lehet istentiszteletet tartani a szigorú higiéniai előírások betartásával.

2020 márciusától nálunk is különleges időszak volt ez. Hitközségünk alkalmazott egy taxis sofőrt, aki a pészahi árút széthordta-házhoz szállította a tagjainknak. Ha valakinek szüksége volt bevásárolni, ez a fiatal ember megtette azt.

Nálunk is a szépkorúaknak korlátozva volt egész május végéig a bevásárlás időpontja reggel 9:00-11:00-ig.

Hála az Örökkévalónak, tagjaink közül nem volt koronavírusal fertőzött.

Ennyit röviden a koronavírus járvány időszakáról Dunaszerdahelyen.

Ezennel a Hegedűs-Csáky hitközség tagjainak kívánok nagyon jó egészséget, továbbiakban vírus mentes időszakot és minden jót,

Tisztelettel és szeretettel üdvözöllek Benneteket,

Feldmár Tibor

Dunaszerdahely, 2020. június 6.

A ZSINAGÓGA ÉPÜLETE

KITEKINTŐ

Képeslap Komáromból – karantén idején

Amikor hozzálátunk – az újság szerkesztőinek kérésére – ahhoz, hogy összefoglaljuk, miként éltük meg és át az elmúlt hónapokat a Duna és a Vág partján, a szlovákiai Komáromban, kicsit a „Vajon mit hoz a holnap?” kérdéstől félve tesszük ezt. 2020. június 18-án, a gondolatok papírra vetésekor már nyitva van a határ Magyarország felé mindkét irányban, az emberek szabad téren elvéve viselnek maszkot a kisvárosban, a megfelelő szabályok betartásával már rendezvények is tarthatók.

Ősszel, amikor nekifutottunk az 5780-as zsinagógai esztendőnek, álunkban sem gondoltuk volna, hogy pont egy vírus zökkenti majd ki közösségünk életét a

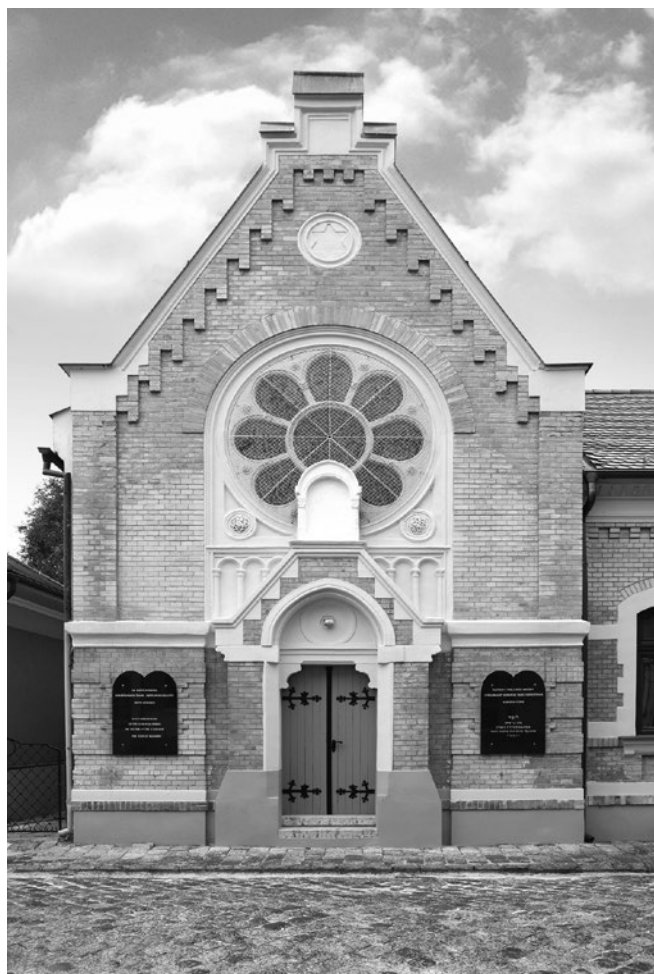
A ZSINAGÓGA-BELSŐ

megszokott kerékvágásból. Összegyűltünk Rosh Hanakor, az ima után közös vacsorával köszöntöttük az új esztendőt, együtt imádkoztunk Kol Nidrekor, a böjt lezárásaként megint találkoztunk a Menházban. A sátoros ünnepen Dunaszerdahelyre kirándultunk, hanukára ismét vidám programot szerveztünk Shalom klubunkban. Januárban, az ENSZ Holokauszt emléknapján a komáromi és környékbeli áldozatokra emlékeztünk Vági Zoltán történész előadásával, megnyitottuk a budapesti Maccabi zsidó sportolókat bemutató vándorkiállítását. Gőzerővel készültünk a purimra, zenével, finom ételekkel, jelmezversennyel és az elmaradhatatlan Megila-olvasással köszöntöttük volna az ünnepet. A járvány európai terjedéséről érkező egyre aggasztóbb hírek hallatán, az órákon belül bevezetésre kerülő korlátozó intézkedések tükrében nehéz szívvel, a közösség tagjainak és vendégeinek védelmében lemondtuk a programot március 9-én.

Hasonlóan a budapesti, vidéki, határon túli közösségek otthonaihoz, bezárta kapuit a komáromi Menház épülete is. Elmaradtak a további rendezvények, öszre halasztottuk a júniusi Mártírnapot (ilyenre az elmúlt 75 évben csak egyszer, a 2013-as árvízi veszélyhelyzet idején volt példa). Bár törvényi korlátai már nincsenek a személyes találkozóknak, közösségi életünket a tervek szerint szeptembertől indítjuk újra, amennyiben az aktuális helyzet ezt engedi.

Előregedő hitközségünkben mindent elkövettünk, hogy az on-line eszközök segítségével pótoljuk az elmaradó zsidó közösségi élményeket. Számos regionális összefogáshoz, péntek estékhez, havdalákhoz, előadásokhoz, oktatási programsorozatokhoz csatlakoztunk közösségi oldalunkon, szerveztünk on-line Shalom klubot, ahová a városunkból elszármazottakat, budapesti barátainkat vártuk. A karantén időszakában is folyamatosan megjelent a Hitközségi Híradó című, lassan 25 éves havilapunk. Azokhoz, akik nem használnak okoseszközt, számítógépet, amikor ezt a postai szolgáltatások korlátozása lehetővé tette, ha-

gyománys úton érkezett meg a kiadvány. Bár hitközségünk irodájában szünetelt a félfogadás, nyugdíjas tagjainkkal telefonon igyekeztünk tartani a kapcsolatot.

A Komáromi Zsidó Hitközség rendezvényeit szép számban keresik fel hittestvéreink, szimpatizánsaink Magyarországról. Ezért is volt fájó a határ lezárása. Sokakban nagyon rossz emlékeket idéztek az Erzsébet hídon ideiglenesen megjelenő beton úttorlaszok, a halaszthatatlan határátlépésekhez szükséges engedélyek, a házi és állami karanténok időszaka. A schengeni határnyitás óta oly természetessé váló szabad mozgás, érthető okokból, ismét akadályokba ütközött.

S hogy mi minden történt még nálunk az elmúlt időszakban? Arról nagyon sokat írtunk lapunk hasábjain, a magyar és szlovák nyelven megjelent újságok itt böngészhetők: kehreg.com/hitkozsegi-hirado-spravodaj/

Hozzon az új zsinagógai esztendő megnyugvást, örömet és vidámságot közösségeinkbe!

*Dr. Paszternák András
Komáromi Zsidó Hitközség*

Nemrégben zsinagógánkból egy nagyszámú csoporttal látogatást tettünk Itáliában, s hazautazásunk előtt felkerestük a triezsi zsinagógát, amelynek vezetőivel azóta is rendszeres kapcsolatot tartunk.

KITEKINTŐ

Levelek Triesztből

2020. 03. 22. Trieste

Kedves György,

Örömmel olvasom soraidat. Olaszországban a helyzet lassan javul.

Szerencsére az én közösségemben nincs vírusfertőzés, különösen fontos ez, ha figyelembe vesszük, hogy Triesztben sokan meghaltak (szerk: ebben a betegségben). Reméljük, hogy hamarosan visszatérhetünk a normális és a biztonságos élethez.

Leveledet olvasva megerősíthetem, hogy mi ugyanazokat az intézkedéseket tettük meg a közösségünk javára, mint ti.

A közösségünk Tanácsa és a Rabbi által irányított önkénteseink óriási munkát végeztek, hogy segítsenek

tagjainknak a kóser ellátásban és gondjaik megoldásában.

Ez a rettenetes veszélyhelyzet növelte az összetartozás érzését közösségünkben.

Két héttel ezelőtt ismét megnyitottuk a zsinagógánkat, s a hívők lassanként visszatérnek imádkozni a zsinagógánkba.

Sajnos azt kell hinnem, hogy sokáig kell várunk a normális élethez való visszatéréshez.

Bevételeink csökkentek, mert a kereskedelmi helységek bérletéből adódik a jelentős részük. Talán nyár végére javulhat a helyzet.

Milyen a helyzet a közösségben és a családotban?

Előre is köszönöm a válaszat és sok üdvözlötet küldök.

Alexandro

2020. 06. 28. Trieste

Itt Triesztben a helyzetet többé-kevésbé kontrolláljuk.

A zsinagógánkat imádkozás céljára június elején újra nyitottuk, s az emberek lassanként térnek csak vissza. Különös tekintettel a COVID-19 veszélyre tekintettel.

Amint az a mellékelt képen is látszik, mindenkinek be kell tartania biztonsági távolságot. Amint látszik, vannak helyek, ahová nem ajánlatos leülni.

A rabbik és kántorok hetente a zoom-ot használják, hogy tanítsanak és a heti szakasszal kapcsolatos kommenteket írjanak, amelyet nagyon sokan olvasnak.

Emellett a facebookon kívül, a közösség és a múzeum folyamatos kapcsolatot tart a követőivel mind vallási mind kulturális vonatkozású hírekről.

A turistalátogatások még nem kezdődtek el, s ez nagy kár, mert ebben az időszakban nagyszámú turista keresi fel a zsinagógát és a múzeumot.

Sajnos a szombati I-tentiszteletekről is hiányoznak a látogatók, amely korábban mindig jelentősen hozzájárult a minjan meglétéhez.

Kisebb jelei már mutatkoznak a közösség gazdasági

kilábalásának, de az elmúlt hónapok jelentős veszteségeit soha sem lehet már pótolni.

Nektek – mind a családotnak, mind a közösségnek – a legjobbakat kívánom.

A NAGYZSINAGÓGA- BELSŐ

KARANTÉN UTÁN?

Karanténnapló

A járvány véget ért, felejtse el! Vagy nem. Ne felejtse el! Úgysem tudnánk. Ez a vagy nem annyi mindenre használható.

Persze az sem biztos, hogy véget ért a járvány. Mióta elkezdődött, semmi sem biztos. Talán még az sem, hogy megtörtént mindaz, ami az elmúlt hónapokban átértünk. Átéltünk? Nem éltük át, nem akartuk átélni. Csak voltunk, történtek velünk bizonyos dolgok, de hogy az megélése volt az életnek, vagy nem, mindenki maga tudja.

Míg hivatalosan is a járvány volt, gyakran lehetett hallani, hogy az a világ, ami ennek az előzőnek a folytatása, már nem lesz az, ami a vírus előtt volt. Azután, nehogy minősíteni kelljen azt, ami volt, vagy ami lesz, sokan hozzátették, nem tudják, hogy jobb, vagy rosszabb lesz, de mindenképpen más. A többség csak annyit mondott, hogy más. Talán nem mertek rosszat mondani, jót meg nem tudtak arról, amit láttak. Hát nem tudom.

Az elmúlt hónapok bizonytalansága után lassan újra indult majdnem minden. Nálunk, itt Magyarországon, meg Európában. Mintha mi sem történt volna. Mintha hetekig nem mindennap az új betegek, és a halottak számával kezdtük volna a napot. Itthon, meg Európában, meg mindenfelé a világban. Aztán újra bezárultak a megnyitott helyek. Többnyire csak itt körülöttünk, de egy egész ország, Izrael is. Aztán lettek zöld, meg sárga, meg piros országok. Érdekes, a gyerekeink, az unokáink többsége valamelyik sárga, vagy piros országban él, és mi, magyar zsidók a jeleket várjuk, mikor vált sárgára, vagy zöldre a lámpa, Mikor jönnek ők, vagy mehetünk mi, anélkül, hogy karanténba kellene vonulnunk. Azt, hogy az orrunkban, vagy a torkunkban piszkálgassanak valami pálcikával, már elfogadjuk. Mit is tehetnénk mást, ha találkozni akarunk. A teszt az teszt, a karantén meg tizenégy nap. Nagy különbség.

Szóval nem változtunk semmit. Senki nem akar feladni semmit abból, amit megszokott. Ez persze természetes. Mindenki arról beszél, hogy minél hamarabb fel kell pörgetni a gazdaságot, mindenkinek biztosítani kell, hogy minél hamarabb dolgozhasson. Ez is rendben van. De hogy másképpen is lehet, mint korábban, az fel sem merül. Bepótolni az elmulasztott napokat és heteket, a munkát. Utazásokat, nyaralást, éttermet, kávézást, vásárlást, bármit venni, eladni, és mindent, ami jó az életben. Ez is rendben van. De hát akkor miben lesz más az élet? Ha igazából egyáltalán nem akarunk másképpen élni. Mi kényszerítene rá bárkit is erre az új világra.

Talán a biztonságtudat elvesztése, amit a járvány okozott. Hogy bármi, bárkivel, bárhol megtörténhet. Amit már elfelejtettünk. Évszázadok óta az élet legtermészetesebb részei voltak a járványok, és városok, országok fele elpusztult egy pestis, vagy kolerajárvány idején. Nyilván ezen már túl vagyunk, de

a hamis biztonságérzetten mindenképpen túl kell lépnünk. Hiszen valóban bármi megtörténhet. A biztonságérzet mindig hamis.

A vírus is erről szól. Sokkal többen vannak, mint ahányan mondják, hogy rendre van szükség. Bármilyen eszközzel teremtetett, bármilyen módon biztosított, bármilyen, de szigorú rendre. A vírus, és az általa generált eszközök biztosítják ezt a rendet. Rendet, amely megteremti a biztonságtudatot, hogy ne kelljen gondolkodni, hogy ne kelljen mérlegelni cselekedeteinket. Hiszen aki biztosítja a rendet, annak igaza is van.

Mit lehet erre mondani?

Pészach előtt nem sokkal kerültünk karanténba. Széder este mindenki körül üli az asztalt, mindenki hazajön, akárhol is van. Most már a gyerekek csatolt részei is, feleség, unoka, barát, kinek milye van. De most mindenki maradt ott, ahol éppen volt.

Skype-on ültük körbe az asztalt. Heten három helyen. Miben különbözik ez az éjszaka a többi éjszakától? A kivonulás éjszakája. Az előírás szerint: Meséld el fiadnak. . .

Azt, hogyan kell szabadnak lenni. A zsidó hagyomány többféle. A leghagyományosabb szerint ez a történet az Egyiptomból való kivonulás története. Amikor a zsidók megszabadultak a fáraó rabszolgaságától. De többek szerint a történet itt nem ér véget. Nem elegendő kivonulni. A történet folytatódik, a lelkekben is szabaddá kell válni. Mózes kivonulási története is tartalmazza azt, amikor a nép fellázad, és azt kérdi, mit ér a szabadság bizonytalanságban. Hiszen a fáraó alatt ugyan mindenből kevés volt, de legalább biztonságban éltünk. Nem kellett a holnappal törődni, törődött helyettünk más. Isten azonban megbüntette azokat, akik ezt mondták.

Karantén idején van idő erről gondolkodni. Mást úgysem lehet. Semmi sem változott. A lelkek különösen nem. Ugyanott tartunk, ahol Mózes népe, Kórech lázadása idején. De most ki mondja el, hogyan kell a lelket is szabaddá tenni. Nem olyan egyszerű.

A Skype persze sok mindenre jó. Az online térben imádkozni is lehet. Ha lehet. Előbb-utóbb erre is ráteszi a pecsétet az is, aki pedig nem is így gondolja.

De néhány hete újra nyitottak a zsinagógák, és bár a korábbi szociális közelséget felváltotta a szociális távolságtartás, azért lassan újra élettel telik meg, nemcsak a virtuális, de a valós zsinagógái tér is. Összeütjük az öklünket, ahogyan hónapok után egymást köszöntjük, mintha harcolnánk egymással, pedig csak örülünk, hogy látjuk a másikat. Közben mosolygunk, és hálát adunk az Örökkévalónak, hogy újra itt lehetünk. Valóban hálát adunk.

Sági György

EMLÉKEZÉS-TÖREDÉKEK

Mázkir-Peszách, 2020-5780

Hiszem teljes hittel, hogy lesz holnap, hogy még édes a fény, melynek napsugarait időnként árnyak takarják el. Építünk tovább otthonát és munkahelyét, közösséget és közös értéket, magyar zsidóságot!

Peszách eddigi napjain sokszor írtunk, beszélünk a koronavírus okozta világjárványról.

Most valami másról, a mázkir ihlette gondolatokat osztom meg Veletek.

Mostanában ritkán járok ki a temetőbe. Szüleim sírját látogatom és a barátokét. Kegyetlen valóságként kell megállapítanom, hogy több a barátom kint a temetőben lassan, mint itt az élők között.

Az egyik sírkövön drámai két sort olvastam. Így hangzik:

„Itt éltünk e korban, hol mosolyban, hol nyomorban.”

Hazafelé menet, e két sor villan elém állandóan. Korunkban kevés a mosoly és időnként nyomor is van.

Mázkir alkalmából három témáról írok Nektek, drága Barátaim. Három olyan kis egységről, amely napjaink aktualitását is idézi.

1.

Reggelenként, esténként amikor, a Hegedűs-Csáky zsinagógába járok-jártam, gyakran megakad a szemem a földön csillogó kis apró, tíz-szertíz négyzeteken, talán rézből készült emléklapokon, amelyeket hivatalosan úgy hívnak botlató kövek. Egy német művész indította útjára azt a gondolatot, hogy mindennapjainkban meg kell őriznünk a mártírok emlékét, akik a holocaustban oda maradtak. Zsidókat, cigányokat, szintókat, homoszekszuálisokat, ellenállókat, stb.¹

Először nem sok támogatást kapott terve. Később beépült az emberek tudatába. Ma már tizenhét országban e táblák őrzik a járdák betonjába ékelve „*Hier wohnte*” azaz „Itt lakott...” és egy név, egy zsidó ember neve, majd egy dátum és a tragédia színhelye: Auschwitz, Mauthausen, avagy Birkenau, stb... Magyarország tizenhat városában van ilyen. Örülök, hogy a helyi közösségek megőrzik egykori lakótársaik emlékét.

De vajon megőrzik?

Amikor Isten imával megszentelt házába jövök-jöttem, naponta kétszer, mint mondtam, gyakran látom a botlató köveket itt Pesten a tizenharmadik kerületben, az egykori nemzetközi gettó színhelyén.

Gondolkodásra ébresztenek.

Pár hónappal ezelőtt Bécsben jártam, ott is láttam botlató köveket. Csillognak, villognak, a maguk egyszerűségében tisztaságukban hívják fel a figyelmet, hogy mi történt az egykori császárváros zsidóságával. Itt Budapesten az ország fővárosában, a tizenharmadik kerületben, a Hegedűs Gyula utcában is látok botlató köveket ma is. Gyakran állati ürülékkel, vagy emberi piszokkal szennyezett.

Mi lett az emberből...?

Pár nappal ezelőtti hír rajzolódik ki előttem. Fájdalmas olvasni újból a sorokat. Idézem: Magyarországon nőtt az antiszemitizmus aránya. Több, mint tavaly és még több, mint tegnapelőtt?²

2.

*A rakodópart alsó kövén ültem,
néztem, hogy úszik el a dinnyehéj.
Alig hallottam, sorsomba merültem,
hogy fecseg a felszín, hallgat a mély.
Mintha szivemből folyt volna tova,
zavaros, bölcs és nagy volt a Duna.³*

Két évvel ezelőtt ismét a rákoskeresztúri zsidó temetőbe invitált a lelkiismeret és a kötelességtudat. Évek óta foglalkoztatja a magyarországi közvéleményt és benne a magyarországi zsidókat is az a döbbenetes hír, hogy a Margit híd renoválásánál bűvárok emberi csontokra bukkantak. Tudósok vizsgálták ezeket, kutatók elemezték, és megállapították, hogy valószínűleg többségükben zsidók, akiket a genocídium ideje alatt a Dunába lőttek. Testvéreink, akiknek személyét nem ismerhettük, arcukat nem láthattuk, nem maradt semmi belőlük, csak hetven éven át vízben ázott magányos csontok. A magyarországi különböző zsidó vallási irányzathoz tartozó hittudósok, rab-bik egyhangúan úgy döntöttek, hogy a csontokat a zsidó temetőben kell eltemetni. Elhunyt mártír testvéreinkét,

¹ Gunter Demnig német szobrász alkotásai a nemzetiszocializmus áldozatai előtt

² http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=368:antiszemitizmus-ma-a-zsidokrol-alkotott-kep-a-mai-magyarorszagon&catid=44:rasszizmus&Itemid=216

³ József Attila: A Dunánál

és azokat az esetleges másvallásúakat, akik szintén ott pihentek a kék Duna hajjai között. Érdekes kifejezés héberben levájá, jiddisül leváje, magyarul elkísérés.

Az utolsó útra való elkísérés.

Ott voltunk rabbik, más felekezetek, magas méltóságú főpapok, vallási és világi vezetők és együtt hallgattuk a búcsúztató szavakat. A megrendítő mondatokat, a részvétet, a fájdalmat, és az emberi kötelezettség hirdetését, azaz minden embernek joga van az élethez és joga van a méltó halálhoz.

Isten adja az emberi életet, és kizárólag a Mindeható joga elvenni.

Embernek tilos.

Tiltja Isten és emberi törvény egyaránt. A csontok visszakerültek a földbe, annak hitében és reményében amelyeket Ezékiel próféta Csontlátomásában megfogalmaz.

בן אדם התחיינה העצמות האלה
„EMBER FIA FELÉLEDNEK EZEK A CSONTOK?”⁴

S a fázós tavaszi napon, ott voltunk valamennyien, vallásunk reprezentánsai és más egyházak és az állam képviselői. Valami döbbenetes látvány volt, ahogy együtt vittük a dobozba zárt csontokat, törekeny, egyszerű fából készült dobozban. Alig lehetett talán egy méter hosszú és negyven-ötven centimeter széles. Ez maradt hetven év után, sok sok emberből. A gyűlölet miatt, a soha meg nem értett, felfoghatatlan esemény, a holocaust miatt.

Ott voltunk együtt Mózes hitének, vallásának képviselői, neológok, ortodoxok, lubávicciak.

A mindennapokon viták szabdalták-szabdalták a magyarországi zsidóság testét, áthatja az ellentét, az értetlenség, az értetlenség, és gyakran fájó kimondani a gyűlölet. De most a temetésen együtt vittük a csontokat.

Úgy tűnik az életben valamiért nem találjuk a közös hangot, nem ismerkszik meg a vox humána.

De akkor ott a temetésen igen, csendben, de határozottan mindannyian mondtuk fájdalommal megszentelt imádságunk szavait „Jiszkádál vöjiskádás sömé rábo, Legyen szent, és legyen felmagasztalva a mindenható Úr-isten neve..”

3.

Sokszor jártam Debrecenben rabbiként, vendégként, meghívottként. Szerettem a hajdúsági várost a múltjáért, építészetéért, zsidóságáért, s a nagy találkozásokért. Emlekszem a 90-es évek végén amikor párbeszéd kezdődött különböző gondolkodású és világnézetű emberek között, s a helyszín Debrecen volt. Előadások, viták, bemutatók. E pár év szellemi eredménye egy összefoglaló kötetben is megjelent.

Ekkor találkoztam a magyar irodalom egyik kiemelkedő képviselőjével, az immáron az Örrékkévalóhoz néhány évvel ezelőtt megtért kiváló íróval, Szabó Magdával. Ő beszélt Debrecenről, kötődéséről a régi városhoz és a református Nagytemplomhoz.

Apropó református Nagytemplom.

Egyszer ennek kultúrtermében jómagam is beszéltem a felekezetek közötti kapcsolatokról, és említettem, hogy fiatal éveimben ott voltam akkor, amikor Scheiber Sándort a megrendítően szép falak között díszdoktorrá avatták.

Az első zsidót, az első rabbit díszdoktorrá Magyarországon.

Talán két évvel ezelőtt rettenetes hír járta be a magyarországi médiát. Valaki, valakik, horogkeresztet festettek a debreceni Nagytemplom aljzatára. Éles színnel, hogy messziről lássák. Jó nagy szvasztikát, hogy félreérthetetlen legyen az üzenete. Most nem zsidó templomon, templom oldalán vagy falán jelent meg e szörnyű szimbólum, a gyűlölet látható jele, hanem a város domináns vallásának, a reformátusságnak az egyik büszkeségén, a Nagytemplomon. Azóta csend van,

Szabó Magda sorai jutnak eszembe, idézem:

„Mindig megrendítő számomra mikor hazatérek Debrecenbe. Leszálok a vonatról, átsétálok a vasútállomás ismert falai között, át a rámpán egészen a villamosig, s közeledek a Nagytemplom felé, s messziről újra jól látom az egek felé ágaskodó két tornyot, s köszönök nekik. Az egyik felé fordulva azt mondom neki: csókolom Anyuka, s a másik felé fordulva azt mondom: csókolom Apuka. Mint a szüleimet úgy szeretem ezt a templomot amely számomra mindig hirdeti Isten szeretetét, a hitet, a jövőt, és a megbékélést.”

Szabó Magda szavai fájdalommal és döbbenettel töltenek el. Hogy lehetett megszentelteteni Szabó Magda szüleit, a kéttornyos templomot, a reformátusság Istenének házáat. Persze nem messze található a zsinagógától. Légvonalban talán ötszáz méter. Vajon mit akart üzenni? Mit akar mondani korunkban?

Mázkir napjához, Peszách utolsó két napjához közeledve gondolatokat ébreszteni szeretnék. Nem a fájdalmat, hanem az örök reményt. Idézve, a régi költői gondolatot:

„Nem a sugár vész el, ha a nap leszállott,
Csak mi veszítjük el a világoasságot.”

A mostani Peszáchot egyedül töltöttük, de nem magányosan!

A virtuális világ közös imája is meghallgatásra talál. Tudjuk, zsinagógánkban állandóan ég a Nér Támid, az örökmécses.

⁴ Ezékiel

Pici a fénye, de világít a sötétségben!
Lesz még fényáradat és hívekkel-imával teli zsinagógánk!
Vigyázzatok magatokra, egymásra!!!

JIZKOR !!!!!

Emlékezzünk áldott emlékű Szüleinkre, testvéreinkre, rokonainkra, a hatmillióra, a hatszázezerre.

5780. peszách mázkirjához közeledv rendhagyó imánk száll a Magasságozhoz:

Jöhi rácon milfánechá Hásem Elokénu....

LEGYEN AKARATOD SZERINT IRGALMAS ISTENÜNKBEN, VILÁG ALKOTÓJA, AKINEK IRGALMÁVAL ÉS SZERETETÉVEL TELIS TELE AZ EGÉSZ FÖLD!
VIGYÁZZ REÁNK, ÉS VÉDJ MEG BENNÜNKET MINDEN BETEGSÉGTŐL, CSAPÁSTÓL, JÁRVÁNYTÓL!

S MINDEN BETEGNEK, AKIK MEGFERTŐZÖDTEK, S AKIK SÚLYOS FÁJDALMAKKAL KÜSZKÖDNEK, MIELŐBB KÜLDJ TELJES GYÓGYULÁST!

MINDENHATÓ ISTENÜNKBEN, TIÉD A NAGYSÁG ÉS A DICSŐSÉG, ÉS A TE KEZEDBEN VAN MINDEN EMBER SORSA.

HALLGASD MEG IMÁNKAT, MERT TE VAGY, AKI FIGYELSZ REÁNK ÉS ÓVSZ BENNÜNKET!

Jihju lerácon imrei fi vehegjon libi lefanechá...

LEGYENEK KEDVESEK SZÍVÜNK KÍVÁNSÁGAI ELŐTTED, MERT TE VAGY AZ, AKI MEGHALLGATOD A HOZZÁD ESDEKLŐK IMÁJÁT!

ÁMEN

EGY ELMARADT UTAZÁS HELYETT

HOLOKAUSZT MAGYARORSZÁGI ÁLDOZATAINAK EMLÉKNAPJA VOLT ÁPRILIS 16-ÁN.
ÁPRILIS 21-ÉN: JOM HÁSOÁ VELÁGVURÁ, SOÁ ÉS A HŐSIESSÉG EMLÉKNAPJA

...könnyünket ajánljuk fel...

ELHANGZOTT, KOMÁROMBAN, 2009. JÚNIUS 7-ÉN

מנחת זכרון מזכרת עוון
(Bamidbár, 5.15.)

Ilyenkor, a mártírokra való emlékezésünk napján, elmélkedésünk közepette, felelevenedik előttünk gyermekkorunk, a szülői ház nyugalmat és békességet árasztó világa, amikor még érintetlen volt a család és nemzedékek éltek egymás mellett. Még érezzük magunkon édesapánk áldó kezét, édesanyánk napnál ragyogóbb tekintetét, testvéreink mosolyát.

בחייהם ובמותם לא נפרדו
הנאהבים והנעימים

„Akik az életben szerették egymást,
azokat még a halál sem választja el.”
(II. Sámuel 1.23.)

Bizony mindannyiunkat megérintett az elmúlás. Szinte nincs közvetlen környezetünkben olyan család, olyan ismerős, baráti koszorú, ahol ne lett volna veszteség.

כי אין בית אשר אין שם מת
(Smot 12.30)

Mire tanít bennünket mártírjaink emlékezete? A Soá emlékezete?

Mert akkor bennünket senki nem védett. Nem védett a törvény, hanem ellenkezőleg, diszkriminált, numerus clausus-szal, numerus nullus-szal, első, második és harmadik zsidótörvénnyel. Tönkrementek, megszűntek a közösségek, lerombolódtak az épületek, meggyilkolták szeretteinket, apákat, anyákat, gyermekeket, védteleneket, kiszolgáltatottakat. Fiúkat, leányokat, csecsemőket, olyanokat, akik még beszélni sem tudtak, akik még kérdezni se tud-

tak. Akik semmit nem éreztek a világból, csak talán édes-anyjuk illatát, mégis elvitték őket.

Másfélmillió gyermeket öltek meg Auschwitzban!

Egy régi tanítómesterünk úgy fogalmazott, hogy léteznek tengerszemek, egykori hatalmas óceánok kicsi maradványai. És időnként, napsütésben, szélcsendes időben fodrozódó fehér hullámokat lehet látni a tengerszemek vizének tetején. A geológusok úgy tartják, hogy ez nem véletlen, ugyanis a tengerszemek valahol összeérnek a föld mélyén.

A zsidó fájdalom is összeér. A zsidó sors is közös, mint a tengerszemek találkozása.

Természetesen mindannyian gyászoltuk, mindenkit gyászolunk. De vajon minket akkor, ki siratott? Arra nincs idő, hogy egy percre megálljunk és felálljunk az emlékükért?

Mindenkiért egy percre.

Kiszámítottam: 600 000 védtelen kiszolgáltatott zsidóért, ha egy percet állnánk fel, az 600 000 perc lenne.

600 000 perc, az 10 000 óra.

10 000 óra pedig 416,6 nap.

Az 59 hét, vagy 13 hónap, **egy év és egy hónap!**

Ha minden egyes zsidóra egy percig emlékeznénk, akkor egy évig és egy hónapig állna az élet.

Idézzünk a Talmudból, Táanit traktátusából:

Mestereink tanították, amikor elpusztult a Szentély, összegyűltek a fiatal rabbijelöltek. Közükben ott volt az elpusztított jeruzsálemi templom kulcsa, majd felmentek a lerombolt templom tetejére és így szóltak: Világ Alkotója! Mindenható Istenünk! Átadjuk Neked Urunk ezt a kulcsot. Megfogták a kulcsot, és feldobták a magasba. És csoda történt, fentről, a magasságból egy kéz nyúlt alá, elfogadta a kulcsot, magához vette azt.

A kulcs most Istennél van. A megfogyatkozott, megmaradt piciny közösség csak formálisan létezik, s megkísérelti visszakapni a mennyei kulcsot, elvesztett, elpusztított szellemi örökségét.

Túl azon a korszakon, amikor e tájakra elhurcolták a zsidókat, ma már hült helye van az egykor imától átlényegült zsinagógáknak. Népes közösségek egykori lakóhelyén tücsök ciripel és fű nő.

A múltra emlékezve a kegyelet szavát hallatom:

Azonban, mégis új éledt sarjadt a romokon. A zsinagóga újból otthont ad az áhítatra vágyóknak, amelyet megtölt az Isten iránt sóvárgó ifjonti lelkület!

Nemrég hallottam egy kísérletről: Ha két edényt akár réz, akár cserép egymás mellé teszünk, majd az egyiket színültig engedjük vízzel, a másikat pedig üresen hagyjuk, akkor őket megkondítva a felcsendülő két hang pontosan egy oktávot fog kitenni. Döbbenetes, hogy a hangok hogyan rokonszenveznek egymással, hogyan törekednek

szinte ösztönösen a teljes harmóniára. Tanulhatnánk tőlük..

Lesz-e valaha zenei összhang?

Emlékező testvéreim!

Az emlékezés követ hoztam most magammal, hiszen mi zsidó emberek nem virágot teszünk az emlékhelyekre, hanem egy kavicsot. Ezt az izraeli kavicsot, amelyet haifai tengerpartról – ahol egykor partra szálltak a megmentettek, megmenekült maradéka – gyűjtöttem, s elhelyezem az emléktábla alatt. Ez a kavics legyen a kegyeletnek, és az emlékezésnek a köve. A szereteté, a megbecsülése és a kegyeleté. Emlékeztesse mindazokat, akik 2009-ben már másképp képzelik a világot, mint ahogy a múlt század borzalma, emberirtása formálta. Bízunk benne, hogy a józanész kerekedik felül, s nem a szörnyű emlékeket idéző, éltető gonoszság.

Korunk egyik legnevesebb költőjének, Székely Magdának soraival zárom mondandómat, akit az első megmaradt zsidó sírkő ihletett meg. Ennél jobban nem tudnám kifejezni saját érzéseimet

Mert megadatott itt nyugodnia,
Itt nyugszik most Peszách, Péter fia.
Néhány barátom volt, míg állt a házam,
És több volt a fény, mint más provinciában.
Mennyei Atyánk, Világ Alkotója!

Izrael Szirtje és Megváltója! Tekints le reánk a magasságokból, és fogadd el imádságunkat.

Részesítsd áldásodban a Te népedet, az örökkön üldözött Izraelt.

Mindenható Istenünk! Világ Alkotója! Imádkozunk Hozzád. A Komáromból és környékéről eldeportált, kegyetlenséggel meghurcolt, elgázosított, a krematóriumokban elégetett testvérünkért.

1922 elvitt, megkínzott, meggyilkolt, megölt, elégetett testvérünkért. Hangozzék el a helyi emléktábla megrendítő üzenete:

Emlékezzünk a mártírokra, a deportálásban, a munkaszolgálatban a koncentrációs táborokban elpusztítottakra. Imánk szól:

Édesapánkért, aki óvta, őrizte első lépéseinket. Édesanyánkért, akitől kaptuk az életet, aki vigyázott arra, hogy homlokunk ráncoktól mentes legyen. Emlékezzünk a hitvesre, életünk társára, kivel megosztottuk a jót és a rosszat egyaránt. Emlékezzünk a testvérré, gyermekkorunk osztályosára. A szülő meggyilkolt gyermekére, a nagyszülő meggyilkolt unokájára. A jövőre, amely tőlünk e helyen, a komáromi közösségben elvétel. Szálljon fohászunk a

földi létből a magasságok felé annak hitében, hogy mártírjainknak nyugalom lesz az Örök Életben és itt maradt testvéreink lelkében, megpihen az elfogadás képtelen képessége.

A keleti vallások némelyike mosolyát kínálja a Világ Teremtőjének. Mi, zsidók nem a mosolyunkat, hanem könnyünket ajánljuk fel. Könnyünket a szívünkben és a lelkünkben, amikor érettük, megölt zsidó testvéreinkért imádkozunk.

Kél málé Ráchámim

ZARÁNDOKÜNNEP KARANTÉNBAN

Sávuot – sviesz virtuálisan

Most, ez utóbbi képezi beszédünk tárgyát.

A költő szavát idézem:

„VIRÁGKÍGYÓK KUSZNAK A MAGASBA FEL.
MINDEN OSZLOPOT VIRÁG ÖLEL”

Néhány óra múlva virágdíszbe öltöztetjük – egyelőre vidéki zsinagógáinkat – , s mindenütt otthonainkat.

A természet pompás virágaival köszöntjük Sávuotot, a Kinyilatkoztatás Ünnepe.

Peszách – az ősi egyiptomi kivonulás – a fizikai megsza- badulásra emlékeztetett.

A Sávuot a független szellemiség ünnepe.

A szabadság szavának e kettős összefüggése a mi életünknek, napjainknak is az alapja.

Őseink évtizedekig vándoroltak a sivatagban, s Mózes tanítómesterünk hittel és bizakodással kezdett Izrael gyermekeinek szellemi formálásához, hogy tengernyi megpróbáltatáson, szembeszegülésen, lázadáson és ínségen keresztül magasztos cél felé vezesse az akkor még alakatlan tömeget.

Szináj hegyéhez érkeztek, ahol Mózes átvette a bizonyosság két kőtábláját, amelyen a parancsolatok Isten szeretetére, s embertársaink tiszteletére tanítottak.

A midrás ezernyi gondolattal gazdagítja Sávuotról alkotott világképet:

במדרשים רבים לוקחים אותנו חז"ל לביקור בבית המדרש של מעלה. חז"ל מציירים לפנינו את הקב"ה כתלמיד חכם היושב ועוסק בתורה. [1] ציור בית המדרש של מעלה

מוליך אותנו לבדוק ולהשוות את דרך התנהלותו של בית מדרשו של הקב"ה לבית המדרש שלנו. הסוגיא במסכת מנחות בה נעסוק משווה בין שני בתי מדרש אליהם הולך משה רבנו. הראשון הוא בית מדרש בו יושב הקב"ה וקושר כתרים לאותיות, בבית המדרש השני יושב ר"ע ודורש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.

[נפתח בהצגת הגמרא במנחות [כט ע"ב

אמר רב יהודה אמר רב

בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שירושב וקושר כתרים לאותיות,

Most, mégis egy modern pájtán sorait idézzük magyar fordításban is:

„Mózes, a tanítómester lelkileg felkészült, hogy a Sinájra menjen, s ott átvegye Isten ajándékát, a Tízparancsolatot.

A hegyre vezető ösvények – szól a régi legenda – perlekedni kezdtek.

Így szól az egyik: – a legszeleesebb út én vagyok. Biztos rajtam halad keresztül Mózes, mikor a hegy tetejére tart.

- A legsimább útfelület az enyém – szól a második. Mózes csak engem részesíthet előnyben.
- A legrövidebb úton érdemes feljutni a csúcsra – így a harmadik.

Az előnyös természeti tulajdonsággal rendelkező ösvények között volt egy szűk, göröngyös, buktatókkal és kövekkel teli hegyi út. Neki is hasonló kívánsága volt:

Mózes rajta haladjon végig. De hangját nem merte hallatni, mert a legelhanyagoltabb, legnehezebben járható részen volt.

És Mózes gondolkodott, tépelődött, majd mérlegelt, merre menjen, melyik út a legelőnyösebb?

S végül a kövekkel és akadályokkal borítottat választotta.

Midőn felért a hegyromra, a lábán lévő sebek bizonyították a vállalt út megpróbáltatásait. Fájdalmi ellenére öröm költözött szívébe.

Tudta és érezte, hogy a szent célért áldozatot kell vállalni!

Az ösvényen, az ilyen körülmények között megtett méterek még nemesebbé és értékesebbé tették a felbecsülhetetlen kincset, a két kőtáblát, a Tízparancsolatot.”

A ma emberének is vágya, hogy az istenhit, a szellemiség, az emberszeretet, a közös munka és az erkölcs színáji magaslataira feljusson.

Ez az út is nehezen közelíthető, de a jutalom a lélek békéje, egymás megismerése és a kölcsönös megbecsülésen alapuló tisztelet lehet.

Így ír a Talmud:

אמרו עליו על דורו של רבי יהודה בר אלעאי שהיו ששה תלמידים מתכנסים בטלית אחת ועוסקים בתורה

„Amikor télvíz idején rabbi Jehuda bár Ilói lángoló tanítását hallgatták, hat tanítvány húzódott össze és szorított helyet magának a meleget árasztó köpeny alatt, hogy a mester szavára figyeljenek.” (Szanhedrin 20/a.)

Az ember alkotta technika előtt ismeretlen az a fogalom: lehetetlen.

Szűknek érezvén a földet, kilép annak vonzasköréből.

Ha az ággáda allagórikus gondolatát kibontjuk örök üzenetet találunk:

Ha helyet engedünk a másoknak, társunk, az ember biztonságos elhelyezkedés mellettünk.

Ha keressük és megtaláljuk azt az összekapcsoló elvet – mint akkor Jehuda bár Ilói idején – soha el nem választ, de mindig összeköt a múltnak emléke, közös jelenünk, s az életet szebbé, változatosabbá, értékesebbé alakító jövőnk.

Nem a tér kevés!

Az ember tör magasabbra, többre, messzebbre. Azért teremtett, hogy megismerje a meghódíthatót, s tisztelje az Alkotót.

Szeresse őt tiszta szívvel, egész lélekkel

Majd hét héttel ezelőtt Peszáchot egyedül töltöttük, de nem magányosan.

A virtuális világ közös imája is meghallgatásra talált

Tudjuk, zsinagógánkban állandóan ég a Nér Tamid, az örökmécses.

Pici a fénye, de világít a sötétségben.

Mondom néktek: Lesz még fényáradat és imával teli zsinagógánk.

Vigyázzatok magatokra, egymásra!!!

a 8-13. oldalon szereplő írások szerzője:
dr. Schöner Alfréd főrabbi

KITEKINTÉS – A TENGEREN TÚLRA

Emlékek a múltból, gondolatok a jelenben, vágyak a jövőre nézve

GIORA SHARON

Engem sokan ismernek a magyarországi zsidó körökben, de főleg úgy, hogy párévenként felbukkanok Pesten néhány hétre. Olyankor megfordulok számos zsinagógában és zsidó rendezvényen, felbukkanok szülővárosomban, Kaposvárott is, ahol gyerekkori barátaim élnek, színházba, operába járok, hiszen ott is barátaim vannak és persze a szakmai kötődés is odavisz.

Korábban minden évben, sőt néhány éven át évente kétszer is mentem Pestre. A látogatások ma már ennél valamivel ritkábbak, de annál nagyobb örömmel készülök minden látogatásra.

Ebben az évben is jönni készültem, de a koronavírus keresztülhúzta a tervemet, mint sok mindenki másét is.

Majdnem 16 éves koromig éltem Magyarországon, majd 1964 októberében Édesanyámmal kivándoroltam Izraelbe. Hogy miért?

IRÁNY IZRAEL

Egy nagyon kellemetlen inzultust ilyen frappánsan reagáltam le. Történt ugyanis, hogy az 1963-as televíziós „Ki mit tud?” versenyen való szereplésem után a villamoson egy úr felismert és ennek így adott hangot: Itt ez a bűdös zsidó kölyök a kimittud-ból.

Ez engem akkor nagyon szíven ütött és Anyámat rábeszéltem a kivándorlásra.

Az aljas megjegyzés felett érzett düh és fájdalom az évek során eltűnt, hiszen nem érte meg, hogy túl sokat rágódjam rajta. Számomra azután Pest mar csak a szép emlékeket jelentette. Ott élt az Édesapám, több unokatestvérem, néhány szeretett tanárom, barátaim, akik mindig szeretettel várták látogatásaimat. Most is hozzájuk jövök, amikor tudok.

Izraelben tanultam, ott váltam gyerekből felnőtté. Folytattam a zenei tanulmányaimat, majd énekelni tanultam. Templomokban is énekeltem. Hamar megismert úgy a magyar, mint a héber közönség, aztán bevonultam a hadseregbe. Közben mar szerződöttem az tel avivi Operaház.

20 évet éltem Izraelben, ezalatt három háborút éltem át. Feleségemet, Klárit az Operánál ismertem meg, Énekesnőként Erdélyből vándorolt ki. Izraelben született két gyermekünk, Anat és Yuval.

ÚJ ÉLET AZ ÚJVILÁGBAN

1984-ben Los Angelesben léptem fel koncerten. Elmentem egy zsinagógába, megismerkedtem a kántorral, aki azonnal megkérdezte, érdekelne-e egy kántori állás. Igent mondtam. A kollega megadta a kapcsolat felvételéhez szükséges adatokat. Telefonáltam és két nappal későbbre meghívtak próbaéneklésre.

Felhívtam az akkor Los Angelesben élő Dr. Krausz Henrik volt kaposvári főrabbit zcl, aki születésem óta ismert. Ő jól ismerte a rabbit, akinek a templomába próbára mentem és melegen beajánlott nála. A próbaéneklésem sikerült és azonnal szerződést ajánlottak. Már csak a munkavállalási ügyet kellett elintézni, ami persze jó néhány hónapig tartott, de az év őszén elfoglaltam első amerikai állásomat a californiai Palm Springs város konzervatív templomában. Ott 14 évet szolgáltam.

Közben sikerült az operai körforgásba is bekerülnöm, sőt rendezést is tanultam.

Végigszerepeltem Amerikát parttól partig. Operai szerepek, rendezések, koncertszereplések sora következett, az amerikai kántortársadalom elismert, befogadott. Kántorkoncertek tömegén léptem fel.

Hogy hogyan kerültem később pont Indianapolisba? Egyszerű. Odamentem, ahol a legjobb ajánlatot kaptam Palm Springsből Cleveland-be vezetett az utam, majd egy év után Indianapolis ajánlott kedvező szerződést.

Nyugdíjba vonulásomig 15 éven át voltam a Beth-El Ze-deck zsinagóga kántora. Nyugdíjasként „átigazoltam” egy másik templomba, a Saarey T'filah-ban lettem tag. Nem vagyok hivatalosan a kantoruk, de „magánszorgalomból” és a kantság iránti szeretetből kifolyólag minden héten előimádkozom ebben a kedves, kis közösségben, mely 160 fizető családot számlál. Formálisan szerződöttem csak

AZ UNOKÁIMMAL...

az őszi ünnepekre vagyok.

Szeretem Indianapolist. Nagyon kellemes, szép város, meg van a nagyvárosi légköre, de sokkal nyugodtabb itt az élet, mint a valóban nagy metropolisokban, mint New York, vagy Chicago.

Gyermekeim itt végeztek az egyetemet, itt házasodtak, három kis unokám itt született. Feleségem, óvónőként dolgozik amióta Amerikában vagyunk, itt szerzett óvónői diplomát. 20 éve a volt templomom óvodájában van állásban, nagy megbecsülésnek örvend.

Lányom és fiam az Indiana University-n tanultak és diplomáztak. Lányom tanárnő, fiam a bankszakmában van. Vőm, Kevin informatikai szakember, menyem Michelle vegyészmérnök.

Unokáim: Ethan 8, Layla 4 és Hayden 2 évesek. Persze ők a nagypapa minden büszkesége.

Klárit és engem a nagyszülők héber megfelelőjével Szavta és Szaba megszólítással illetnek.

Városunk elsősorban az évente megrendezésre kerülő híres autóversenyekről ismert, melyet az INDY 500 néven ismernek. Egymillió lakosú város, a környező városrészek meg hat-hétszáz ezer személyt adnak hozzá.

A lakosság fő munkáltatója a két gyógyszerkutató intézet, az Eli Lilly és a Roch. Persze sok más ipari, kereskedelmi, tudományos és kulturális létesítményünk van. Múzeumok, színházak (nem állandó társulatok, hanem egy-egy produkcióra szerződöttenek szereplőket). Van viszont egy állandó szimfonikus zenekarunk és meg két kisebb zenekar. Van operaegyüttes is, amely az én ideköltözésem idején sokkal élénkebben működött, mint ma. Magam is számos produkcióban játszottam. Mostanában évi egy, vagy két nagyszínpadi produkció kerül színre. Persze ez is alkalmilag szerződötten művészekkel, Működik emellett az Opera fiatal művész programja, kisebb, mozgatható produkciókat hoznak színre. Iskolákat, társadalmi központokat is felkeresnek. Erős és fejlett a sportélet, mint Amerikában mindenütt.

A ZSINAGÓGÁM

VALLÁSI ÉLET INDIANAPOLISBAN

Ami az amerikai vallási életet illeti: sok tekintetben más, mint az európai. A városban szinte minden vallás megtalálható, sok a kisebb szabadegyház, és persze megvannak a kereszténység, és más történelmi egyházak nagy templomai, népes közösségei. De mi most maradjunk a zsidó felekezethé! Híres a mondás, hogy ha egy városban van három zsinagóga, akkor biztosan van két zsidó, mert az egyik az egyikbe jár, a másik a másikba. És a harmadik? Oda a lábam nem teszem be! Ebben sajnos sok az igazság, ilyenek (is) vagyunk.

Ebben a városban körülbelül 12 ezer zsidó él. Ezeknek egy nagyon jelentős része nem tartozik semmiféle zsidó szervezethez. Van aztán egy másik népes csoport, akik zsidó társadalmi megnyilvánulásokban részt vesznek, de vallási életet nem élnek. Ehhez adva van itt 7 zsinagógai közösség. Egy ortodox (körülbelül olyan jellegű, mint a Kazinczy), van két konzervatív, amiből az egyik hagyományos, a másik rekonstrukcionális irányzatú, aztán van egy nagy és egy kicsiny reform templom, van egy szefárd ortodox rítusú és persze van egy Chabbad (lubavicsi). Ez teljesen elegendő, sőt néha még sok is ahhoz, amennyi egy ekkora zsidó közösség ilyen tempójú vallási mozgásához szükséges. Mondanom sem kell, hogy a vallást nem gyakorlóik is megjelennek időnként a zsinagógák körül, különösen, amikor esküvő, temetés, bar/bat micva van a láthatáron s akkor elvárják, hogy az adott

templomközösség azonnal álljon rendelkezésükre, de hogy az a templom az ő teljes távolmaradásuk éveiben miből tartja fenn magát, azt nem kérdezik meg.

Persze mindenkor rendelkezésükre állunk, mert ez a dolgunk, és mindig van egy kis remény, hogy talán megnyerjük, közelebb hozzuk őket.

Már magában az a tény, hogy minden templom egy külön önálló „vállalkozás”, magában hordja a különbségeket. Itt nincs egy Síp utca 12. Nincs egy ilyen jellegű ernyőszervezet, ahova az összes templom tartozik. Egy-egy templom az irányzatától függően tagja a konzervatív, reform, vagy ortodox mozgalomnak, mindegyiküknek van központi irodája, rabbitanácsa és az irányzat alapelveit, vallási szabályzatait az a központ írja elő.

Viszont ezen belül minden templom önállóan működik. Maga gondoskodik a fenntartásáról (nincs állami segély, legfeljebb némi adókedvezmény, mivel a templomok nem haszonra dolgoznak).

Minden templom maga választja és szerződteti a rabbiját, kantorát, tisztviselőit. Ebben az segít, hogy minden irányzatnak van rabbi- és kántor szervezete, amiben működik a „placement committee” vagyis a jelentkezők elhelyezését irányító és elősegítő bizottság. A templomok vezetési jellegzetessége, hogy elsősorban a világi vezetés diktál. Ez jó is, meg rossz is... Jó, mert ezáltal a hívek aktív tényezői a templom életének. Nem jó anynyiból, hogy, mint ilyenkor lenni szokott, mindenben ők akarnak dönteni, hozzáértés hiánya esetén is. Amikor a halachikus, vallásgyakorlási és hasonló ügyekbe is beleszólnak, az nem igazán hasznos. Kimondottan káros, amikor a rabbinál nagyobb hatáskört igényelnek maguknak. Ezt persze egy erőskezű rabbi meg tudja fékezni, de ha a rabbi gyengébb, akkor bizony baj van. Rabbija minden templomnak van, állandó kantor viszont csak a két legnépesebben, a másik konzervatívban és a nagyobb reformban működik. A kisebb templomok nem tudják ezt anyagilag megengedni maguknak, no meg persze ott vannak a mindentudó balboszok, akik úgy érzik, hogy ezt ők maguk is meg tudják csinálni. Ennek az eredménye persze enyhén szólva kérdéses...

Működik a városunkban zsidó federáció, Izraellel szorosán együttműködő kulturális és oktatási programmal. Van zsidó társadalmi központ sokféle vallási és világi programmal, konditeremmel, nyitott és zárt stranddal, könyvtárral, óvodával. Egyébként a nagyobb templomokban a legtöbb helyen van óvoda, nyáron gyerektábor. A federáció igyekszik törődni az idősekkel, rászorultakkal, elesettekkel. Van egy nagyon szép zsidó öregotthonunk is, mely valamelyest korházi hivatást is betölt. Szóval a nem túl magas létszámhoz viszonyítva elég élénk zsidó élet folyik nálunk.

Dióhéjban így néz ki tehát városom társadalmi és vallási élete.

BUDAPESTEN A CSÁKYBAN

Hadd menjek vissza időben valamennyire, mivel ez az írás a Hegedüs Gyula utcai templom kiadványa számára íródott. Ide kívánczok sokéves kapcsolatomban ezzel a közösséggel.

Még gyermekkoromban egy hanuka estén szerepeltem először ebben a körzetben. Talán 12 éves lehettem. Az áldott emlékű Dr. Benoschovsky Imre főrabbi zcl., amikor megköszönte a közreműködésemet, hozzátette: tanulj Gyuri, számítunk rád. Én akkor már mindkét jövőbeni pályámra egyforma erőbedobással készültem, de az Ő szavai megerősítettek bennem a vágyat, hogy a zsidó közösséget szolgáljam. Akkor még úgy gondoltam, erre Magyarországon kerül majd sor. Évekkel később, amikor már Izraelből jöttem látogatóba, Jóska bácsi, Dr. Schweitzer József főrabbi zcl. invitált egy péntek estére, majd egy évvel később egy szombat délelőtti istentiszteletre. Vándor Frigyes főkantor z"l kollegiális barátsággal fogadott. Ezután, már Amerikából hazalátogatva imádkoztam a Hegedüs-ben Lowy Tamás főrabbi meghívásának eleget téve. Sőt a drága Jidu, Deutsch Robert főrabbi is meghívott egy sabesi istentisztelet levezetésére. Gyerekkori kedves barátom, Klein Ervin főkantor kollégám baráti szeretetet élvezve.

Dr. Schöner Alfréd főrabbi, akivel a kapcsolatunk ifjú korunk óta tart, osztálytársak is voltunk és akinek eddig (Szegeden kívül) minden állomáshelyen előimádkoztam, persze, hogy a Hegedüs rabbijaként is meginvitált ittlétemkor Abban az örömben lehetett részem, hogy néhány évvel ezelőtt az őszi

nagyünnepek istentiszteletein imádkozhattam Biczó Tamás kollégámmal és barátommal együtt, két kedves régi barát, Müncz László és Dr. Várnai György házigazdai előzékenységét élvezve. És nem hagyhatom említés nélkül a Rebbecen, Schöner Julika, valamint a Dr. Lowy-ek asztalánál elköltött fejedelmi vacsorákat. Csak az a szörnyű hangszalag gyulladás ne pont akkor ért volna!

Befejezésül hadd idézzek a néhány hete, már a zoom segítségével ennek a közösségnek elmondott rövid D'var Tórám-ból egy mondatot. Mennyire magától értetődőnek vesszük mindazt, amit a Teremtőtől kapunk. Mennyire nem is tudjuk értékelni mindazt, ami olyan jó és kellemes, mert szinte természetesnek érezzük, hogy mindaz adva van. Most, ebben a térdre kényszerített világban, a bezártságban, az egymástól való (legalábbis részleges) elszigeteltségben jusson eszünkbe, hogy milyen jó lenne most kezdet fogni valakivel, átölelni valakit, szabadon, a járvány veszélye nélkül járnival!

Adja a Teremtő, hogy mielőbb újra mindez legyen az osztályrészünk! Gyógyuljanak meg a betegek, ne veszítsük el további embertársainkat! Legyen a Mindenható akarata, hogy hamarosan újra közvetlen közelségből örülhessünk egymásnak!

*Sándor György, kántor
Indianapolis, U S A*

2020. május

ÖRÖMÜNNEP IZRAELBEN

Lag b'aomer ünnepe: örömtüzek, piknik – ki a szabadba (?)

HAGYOMÁNYOK ÉS A KORONAVÍRUS KIHÍVÁSAI

Lag Ba'Omer örömnep Pészach és Savuot között, az Ömerszámlálás 33. napja. Két eseményhez kötődik: ekkor szűnt meg a Rabbi Akiva, az i. sz. 50-135 között élt jeles zsidó bölcs tanítványai között sújtó járvány, valamint a naptár ugyanezen napjára esik Rabbi Shimon Bar Jochajnak, Rabbi Akiva egyik legjobb tanítványának későbbi elhalálása is, akit az ortodox hagyomány a zsidó miszticizmus, a Kabbala fő műve, a Zohár szerzőjének tart. Ezen a napon örömtüzeket gyújtanak Bar Jochaj sírjánál a galileai Meron-hegyen, de szerte Izraelben is. Különösen a fiatalok, de minden korosztály is ilyenkor tömegesen a szabadba indulnak, piknikeznek – ez

egy igazi tavaszünnepe szokott lenni. Ebben az évben azonban mint mindenre, erre is árnyat vet a koronavírus-járvány. Meronban erre a napra lezárták Bar Jochaj sírját a látogatók elől (ilyenkor több százezren is meg szoktak itt fordulni), és az egész országban tilos volt tüzet rakni (a tiltás már 2018-ban és 2019-ben is bizonyos megszorításokkal érvényben volt, akkor a kiterjedt erdőtüzek miatt). Most kivételt a Meron-hegy képezte, ahol három helyszínen mégis tüzet gyújthattak, ám helyenként összesen 50-50 résztvevővel.

Bár nem szólt rá engedély, de azért Jeruzsálem egyik ultraortodox negyedében, Mea Shearimban is több százan töltötték meg a szűk utcákat és lobbantották fel a hagyományos lángot:

ZSINAGÓGÁNK NAGYJAI

A mi papunk: Hoffer Ármin

150 éve született zsinagógánk 109 éves történetének egyik nagyhatású főbbija, Hoffer Ármin. Viszonylag kevés forrásból nyerhetünk betekintést életébe, munkásságába. Tiszteletére a Blau Lajos Talmudtudományi Társulat 1840-ben, halála előtt egy évvel jelentetett meg emlékkönyvet. Ebben a Csáky Zsinagóga másik rabbija, dr. Berkovits József is közölt Hoffer Árminról „a mi papunk a mi mesterünk” címmel egy írást, amelyet összeállításunk változatlan formában közöl.

Záchor

Gyönyörű zsinagógánkban a tóraszekrényhez vezető lépcsők oldalában áll egy oszlop és azon egy emléktábla. A táblára ez van írva: dr. Hoffer Ármin 1870-1941.

1928-1941 a Csáky utcai zsinagóga főbbija, és a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet professzora volt.

Az emberi emlékezet olyan, mint a szita. Különösen idősebb korban az ember már csak arra figyel oda és azt jegyzi meg, ami jelenében fontos, de úgy gondolom, hogy Hoffer Ármin megérdemli, hogy születésének évfordulóján egy pillanatra megálljunk és fejet hajtsunk e tábla és ezáltal az ő emléke előtt. Abban az időben teljesített rabbinikus szolgálatot zsinagógánk falai között, amikor a székesfőváros pesti oldalának zsidósága „belakta” és belvárossá tette Lipótvárost, ezt a negyedet. Így neki még megadatott, hogy mind szombatköszöntő imáit, mind főünnepünk rituáléit teltházasan zsinagóga előtt celebrálja. Élt is ezzel a lehetőséggel, gyönyörű, szép magyar beszéd tudásával, hatalmas lexikális ismerettel és szónoki képességgel, koncentrált valamennyi dróséjára.

Érdekes vonása az életének, hogy inkább szerette élő szóval hirdetni szent vallásunk tanait, részint a Rabbiképző katedráján, máskor zsinagógájának szószékén, mint írásban. Könyvet alig hagyott maga után, viszont szinte valamennyi főünne-

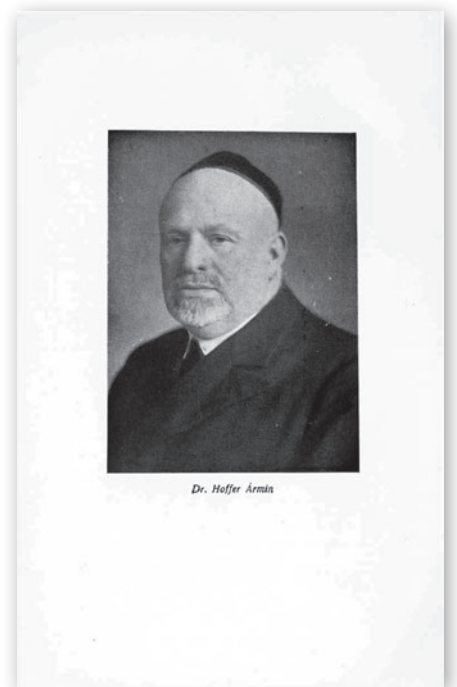
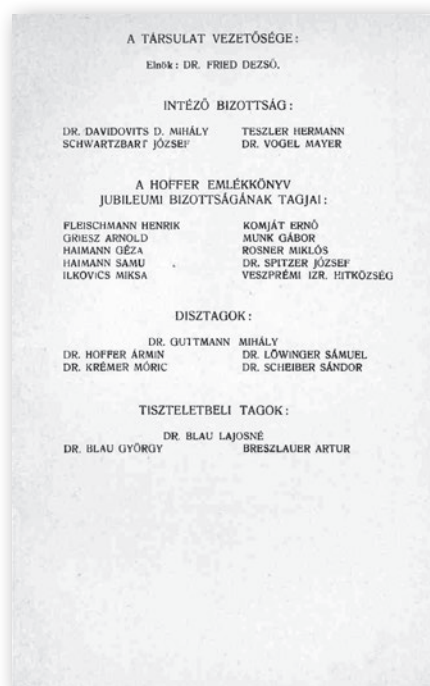
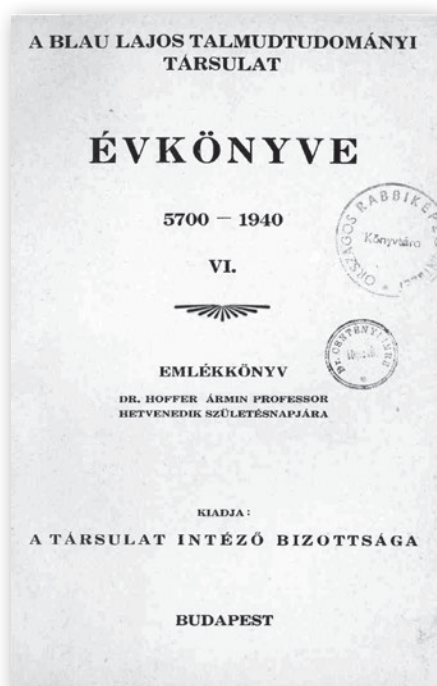
pünkhöz volt szólni valója, amit – ameddig a zsidótörvények megengedtek – különböző lapokban publikált.

Nem csak az élet tanította, tudós őseitől hozta magával a papi lelket, mellyel példakép lett hívei körében. Türelem mássok hibáival szemben és kötelességteljesítés a saját munkaterületén. Ez volt jellemzője. A magyar rabbikról szóló legendárium egyik kedves és meghatározó története róla szól. 4-5 év körüli unokáját is már minden pénteken levitte a zsinagógába. A rabbiszék mellett a csöppség számára odakészítettek egy sámlit, és miközben korához illő módon valamelyik fa játékkal játszott, Hoffer áldó keze a csöppség fején nyugodott. Életünk legnagyobb Rendezője úgy hozta, hogy ebből a gyerekből 1982-85 között a már Hegedűs Gyula utcai zsinagóga főbbija lett, és úgy hívták, hogy dr. Schweitzer József.

Hoffer szerény, visszahúzó ember volt, nem vágyott kitüntetésekre, nyilvános szereplésekre. Amikor tisztelgünk emléke előtt, tudom, hogy naív kívánság, de tiszta szívből szeretném, ha a mennyei Rabbitanács tagjaként lenézve imádott zsinagógájára láthatná még egyszer azt, hogy bármely utódja a teli zsinagóga híveinek prédikálhasson!

Fakadjon áldás az emlékéből!

Spánn Gábor

Dr. Hoffer Ármin

Dr. Hoffer Ármin

Dr. Hoffer Ármin főrabbi és a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet professzora hetvenedik születésnapjának alkalmából örömmel ragadom meg a tollat, hogy ezen Emlékkönyvben én, mint az intézet elnöke, üdvözljem a patriarkák körébe belépett kiváló papot és tudóst.

Rabbiképzőnk tanárainak és hallgatóinak intézetünkben állandóan alkalmuk van az ő alapos és mély tudását különösen a talmudi és szertartási szakmában megcsodálni, hogy a tanítósokat később a maguk, valamint felekezetünk javára hasznosíthassák.

A nemes hév, mely hivatásában eltölti, párosul végtelen egyéni szelidséggel, igaz jámborsággal és azon példátadó szerénységgel, mely minden egyéni előny semmibe vételével csak a legmagasabb nevelő célok elérését keresi.

Az a szeretet, mellyel tanítványai iránt állandóan viselkedik, különösen alkalmassá teszi őt a rabbipályára készülő ifjúság nevelésére.

Adj a Ég, hogy ezen kitünő munkásságát elégtételül önmagának és hasznára a tanuló ifjúságnak és felekezetének, jó egészségben még sokáig folytathassa.

Wertheimer Adolf

a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet Vezérbizottságának elnöke

A mi mesterünk a mi papunk.

Diákevek emlékei merülnek fel szemem előtt. Ott ül a mester a nagy fölénységgel és lankadhatatlan lelkiismeretességgel tanítja nekünk a hagyományos irodalom többszázados döntéseit.

A régi-régi tanítók alakja elevenedik fel benne, akinek egyáltalában nem közömbös, hogy tanítványai értik-e az anyagot, amelyből az ősök szelleme árad a lelkebe, hogy ott megkeresse a lélek húrjait, felelevenítse benne a régi melódiát. A messzibenező diák tovaszálló gondolatait odarögzíti a halachikus szóhoz. Nem fárad el és nem lankad el buzdító szava és a leghanyagabb is kénytelen tanulni, mert köti őt a meleg emberi forma, amellyel a betűhöz hívják.

Ha valaki nem érti meg a messzevezető gondolatokat, megértő szeretettel magyarázza újra, örül az igyekezetnek, hogy megérteni akarják.

Ha valakit a nyomorgó diákélet édesbús gondjai elkalandoztatták a szövegtől a fiatalos fantáziák szebb világai felé, már ott simult a karján egy biztató kéz, megszólalt ajakán az ígértető szó, mintha valami belső ősi hang sügta volna neki, hogy itt minden dorgálásnál, minden keménységnél többet használt egy-két biztató szó, amely a lélek mélyéről indul el, de az emelt magasságokba emeli.

Nem fakadt lelkéből az a kívánság, hogy féljenek vizsgáitól, amelyek legtöbbször kolloquiumok, megbeszélések voltak. Mégis elérte azt, amit egy tanár ha elér a legnagyobbat tette, tanulták, komolyan vették és a tárgy mögött az ő lelkiismeretes munkáját tisztelték és őt szerették.

Tisztelő szeretettel övezik hívei is. Azt hiszem nemcsak az élet tanította, tudós ősöktől hozta magával a papi lelket, amelyek hívei között él. Mintakép és példa. Szelidség és elnézés, a bőcsök hallgatag megértése. Türelem a mások hibáival szemben, kötelességteljesítés a saját munkaterületén. Nincsen olyan reggel és nincsen olyan este, amikor ne látná ott a templomban híveinek serege. Személyében hívei a tudás, a jámborság és a szelidség nagy erőit tisztelhetik. Mert bármennyire haladó is szellemében a hívek felfogása, papjukban a hagyomány, a tisztelet, a jámborság és a jóság megtestesülését kívánja látni, mert lelke mélyén minden zsidót ez emlékezteti múltjára, őseire és ez az emlékezés, ez a kapcsolat a bennünk élő ősökkel mindennél jobban megvi-

lágítja igazi énünket és feladatunkat. Béke és béke a jelszava mindenkivel szemben, ez a békeszeretet az az áttörhetetlen ércfal, amely elzárja őt egy külön kis szigetre mindattól, ami egyenlenséget támasztana. Konzervatív életsemlelete azonban hüllési módon enyhül meg, ha a mások kötelességeit kell megbírálni, irányítani.

Az egyenlenség és a komoly Tóra szeretet jellemzi egész életét mondja el róla Dr. Heller professzor, akinek nemcsak tanulóvá, hanem egész életén keresztül hűségese barátja. Gyermekkorát mint a vallásos zsidó gyermek, reggeltől-estig való tanúással töltötte. Gyöngyösön Fürst rabbi iskolájában, ahol a tanulásnak azt a módszerét sajátította el, amelyet oly mesterien ad most tovább.

1855-ben iratkozott be a Rabbiképzőbe, ahol a híres Bloch Mózes rektor **רבי** figyelme feléje fordult, 1897-ben Szentesen foglalta el a rabbiállást, 1902-ben Veszprémbe került. 1926-ban kezdte meg áldásos munkáját Budapesten a Rabbiképzőben, elcsinte hetenként egyszer jött fel Veszprémből, később 1928-ban felköltözött Budapestre, ekkor lett egyúttal rabbija is Csáky uccai templomkörzetünknek.

Sok és nagy fájdalom érte őt az utolsó esztendőben. Sokszor néztek feléje hívei féltő, szerető, vigasztaló tekintettel, családi és egyéni fájdalom környezte meg életét. Elvesztette a zsidó ösanyák méltó leányát, körülrajongott hitvesét, aki életében tökéletes életárs, mellette az igazi, az ideális papné feladatát töltötte be. Hívei féltő szeretettel és együttérzéssel álltak mellette szenvedése idején. A lelke mélyén élő Istenhite, amellyel biztatott, vigasztalt másokat, őt is gyógyította, erősítette mély tudásával, erős Istenbuzalmával, tanítói szívvel, papi szívével, papi életének megnyilvánulásával valóban a bölcs ősök fájához hasonlít, amelynek gyökerei messziágnak és a szenvedés viharaival szemben élet-erősen áll meg.

Ime 43 esztendeje szolgálja ősi meggyőződéssel, belső tüzzel az Istent és az igaz tani, 12 esztendeje papunk és mesterünk, most 70 éves születésnapját ünnepeljük és a tanítványait meg ragaszkodás, gyermeki tisztelet fűz hozzá, hálával gondol a jó Isten kegyelmére, hogy az iskolai tanulmányok után az életben tovább is mestere és irányítója maradt. Tanítványainak és tisztelő híveinek nevében köszönti őt és arra kéri a jóságos Istent, áldja meg erővel és egészséggel, hogy hosszú-hosszú időn keresztül tanulhassunk mély tudásának csillogó tanításából, életének magasztos papi példájából.

Dr. Berkovits József**Dr. Hoffer Ármin irodalmi munkássága.**

Dr. Hoffer Ármin elsősorban és mindenekelőtt rabbinak vallja magát. Rabbinak, olyan értelemben, ahogyan azt letint századok zsidósága gondolta, aki a rabbinan vigasztaló, vallási kérdésekben szakavatott bfrót s talán, amit legelőször kellett volna említenem, tanítót látott. Csak akkor tudjuk megérteni, hogy miért nyúl ritkán a tollhoz, ha meglátjuk e magatartásnak a lényegét: azt, hogy dr. Hoffer Ármin fontosabbnak tartotta és tartja a tanítást, mint az írást s hogy mégis annyi értékes cikkel és tanulmányokkal gazdagította a magyar zsidó tudományos irodalmat, ez csak azt bizonyítja, hogy hű maradt elgondolásaihoz és elvéhez. Hű maradt hozzá, mert amikor ír, akkor nála az írás nem öncél, nem egyik módja annak, hogyan lehet vele hírt és dicsőséget szerezni, hanem a tanításnak eszköze. Figyeljük meg cikkeinek megjelenési idejét. Rendszerint ünnepek előtt látnak napvilágot. Az olvasó önkéntelenül is a régi nagy rabbiakra gondol, akik ünnepek előtt összehívták híveiket s választ adtak azokra a kérdésekre, amelyek valahogyan minden esztendőben felvetődnek a hagyományokhoz hű zsidó lelkében. Annak a rétegek, amelynek dr. Hoffer Ármin rabbija, az érdeklődését más eszközökkel kell ébren tartani a zsidó szokások és ünnepek iránt. Templomon kívül aligha lehetne őket összegyűjteni ilyen célból, a szószékről pedig egészen mást kívánnak hallani. Ezt a nehézséget dr. Hoffer Ármin a sajtó segítségével győzte le. Ő azok közé tartozik, akik felismerték, hogy ma már el lehet juttatni az Igét azokhoz is, akik kívülmaradtak a tanházak falain. Ha az év nagy részén pihent is a tola, de ha elérkezett a pesach, vagy a roshasona, a zsidó betliapok olvasói bizton számíthattak arra, hogy a veszprémiek főrabija az egész ország zsidóságát ismét egybegyűjti s az ő egyszerű, világos, mindenki által megérthető módján, választ, útmutatást ad az ünnepekre vonatkozólag. A tanító és ismertető cikkeken kívül, dr. Hoffer Ármin legszívesebben talmudi kérdésekről ír. Ez érthető is, hiszen, mint a Rabbiképző tanára, már több, mint egy évtizede tanítja a zsidóság jövőd papjait Talmudra. Aki látta, hogy milyen készséggel, odaadással és beleéléssel magyarázza Palesztina és Babilónia bölcsének tanításait, az természetesen találja, hogy amikor eleget kell tennie tudós társai kérésének, nem véletlenségből és nem szeszélyből, hanem érdeklődésének kiszabott útja folytán, csakis ehhez a tárgyhöz fordul, innen merít, ezt dolgozza fel, talán azért, hogy, amikor ír, akkor is érezze azt a szellemet, amelyet maradtalanul magába szívott s amelynek szolgálatának szentelte egész életét. S most, hogy életének e nagy fordulójához ér, mi, a tanítvány hálájával és őszinte ragaszkodásával kérjük a Mindenható; adjon dr. Hoffer Árminnak erőt és egészséget, hogy még sokáig taníthasson szóval és írással Izraelben.

TÖRTÉNELEM

Trianon és a magyar zsidók

Az első világháború merőben más volt mint a megelőző századok összecsapásai, különbözött a hadviselés módjában, de a szembenálló hadseregek összetétele tekintetében is. Egyes országok szinte teljes férfilakossága egyenruhát öltött. Felekezetre tekintet nélkül érkeztek a behívók, és zsidó katonák tömegei jelentek meg a laktanyákban és a fronton. Így volt ez az osztrák-magyar monarchiában is, 320.000 zsidó vonult be, akik közül minden nyolcadik soha nem tért vissza...Érvényesült az egyenjogúság a hadseregben, noha létszámuk alatta maradt lakossági arányuknak, viszont a tartalékos tisztek 17-18% – a volt izraelita felekezetű. (Az első világháború hadügyminisztere báró Hazay Samu is zsidónak született Rimaszombaton). Az egyenlő jog a hősi halálra a fronton maradéktalanul érvényesült, egy tábori rabbi az olasz harctéren 268 zsidót temetett el egyetlen véres napon!

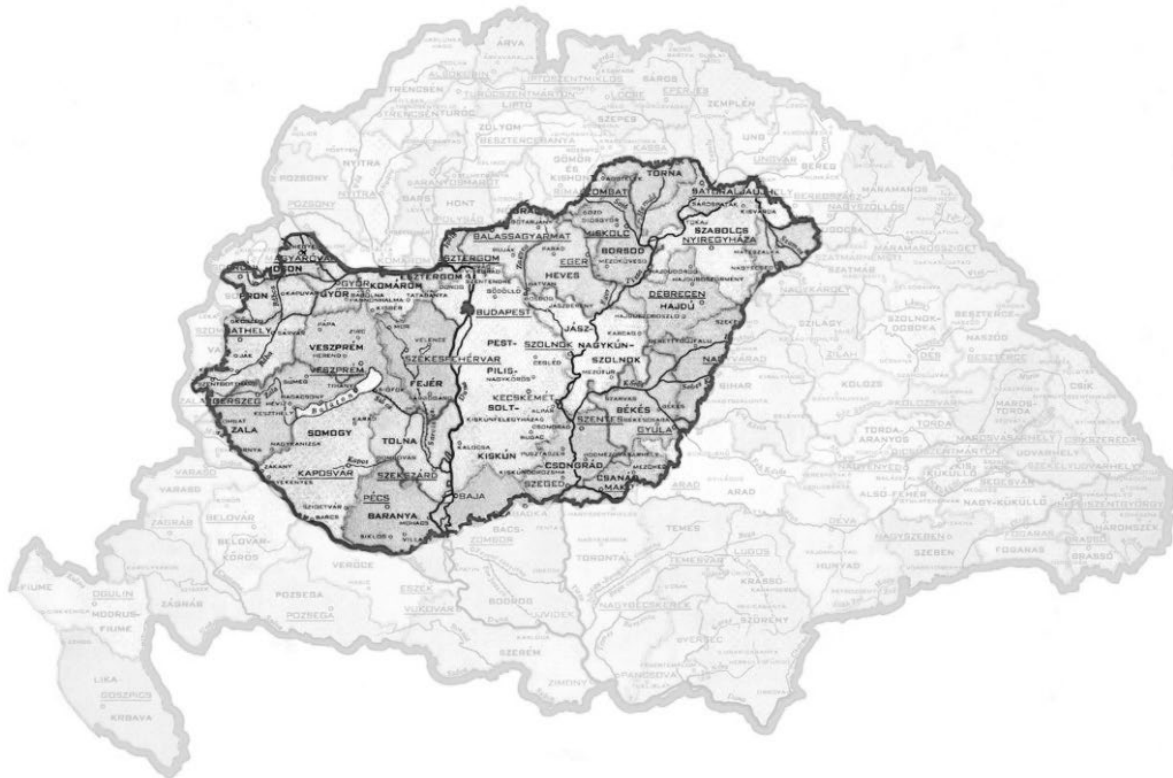
Ezek után nagyon megrázta zsidó közgondolkozást a háborús vereség, a forradalmak, ellenforradalom és a mindezek következtében növekvő antiszemitizmus. Tragikusan fejezte be a korszakot a trianoni békeszerződés amely az egész országot – és benne a zsidóságot – valósággal sokkolta. A háború lezárásának sokat emlegetett fejezete ez a bizonyos trianoni döntés, amely a magyar zsidóságot is nagyban érintette, nagyobb részüket utódállamoknak juttatva. (A magyarságnak egyharmada került az utódállamokba, a háború előtti milliós zsidó lakosságnak több mint a fele!)

Ennek veszélye már a háború végén felrémlt és más csoportokkal együtt ők is tiltakoztak ellene. A felekezet legnagyobb, legrelevánsabb lapja az Egyenlőség azonnal felismerte a veszélyt. Bíró Lajos a híres író-publicista, Ady barátja írja: „Ránk az a kötelesség hárul, hogy változatlan forró szeretettel, de sokszorozott önzetlenséggel siesünk minden áldozatot meghozni, melyet hűségese fiaitól a haza megkívánhat”. November 6-ra zsidó nagygyűlést hívtak össze a Vigadóba tiltakozásul a területek elszakítása ellen. Érdekes olvasni a beszámolót a napirendről és fogadtatásáról: „1.pont. A magyar zsidóság törhetetlen hűségnyilatkozata a magyar nemzethez. 2. pont felhívja a külföldön élő hittestvéreket, harcoljanak a magyar integritás, a magyar állam becsületének védelme mellett. Őrjögő taps.” Nem csoda, hogy az idegen csapatok elleni – eléggé szórványos – polgári ellenállásban zsidók is részt vettek, főleg tartalékos tisztek. Pl. a balassagyarmati emléktáblán is van zsidó név. Közülük többet az új hatóságok letartóztattak, kivégzések is voltak. Egyébként a zsidókból szerveződött ún. önkéntes karhatalmi századok amelyek a pogromok ellen léptek fel, főleg a nemzetiségi

vidékeken működtek (pl. Galgóc, Vágújhely) és egyúttal a magyar közigazgatást is helyreállították. Maga Teleki Pál, aki ezekben az időkben a parlamentben a „nem megbízhatóak” számára már munkaszolgálatot javasolt és előkészítette a „numerus clausus” törvényt is, erélyesen siker szállt a békekonferencián a zsidók magyarsága mellett. Az anyagban külön fejezet szólt a zsidókról, főleg a román hadsereg zsidóellenes kilengéseit sorolva fel. Romániáról elég annyit megjegyezni, hogy nemzetközi nyomás ellenére az első világháború utánig a cári Oroszországgal együtt csak a román királyság tagadta meg a törvényes egyenjogúságot zsidó polgáraitól. Sajnos kivégzések is előfordultak, pl. Szinerváralján a román csapatok 18 zsidót lőttek agyon a Székely Hadosztálynak kémkedés vádjával. Ellenében Csehszlovákiával és Jugoszláviával Romániában később sem javult a zsidók helyzete. Különösen a román diákszervezetek szerveztek antiszemita – és általában egyúttal magyarellenes – tüntetéseket, amelyek rendszerint atrocitásokba (verekedés, kirakatok megrongálásába torkoltak. Jellemző példa, hogy a medikusok rendszeresen felvonultak táblákon „Zsidó hullákat!” jelszóval, ui. a zsidó halottak hozzátartozói általában nem kértek boncolást.

Ez fájt a zsidóknak, ennek hangot is adtak. Kecskeméti Lipót rabbi Nagyváradon így beszélt a zsinagóga szószékén: „A mi nemzeti érzésünk a magyarságé. Mi az új uralomban is magyar zsidók vagyunk, a magyar érzésnél kitartunk a maga végtelenségében.” A megtorlás nem is maradt el. Román katonák szuronyok között kísérik a helyőrségi börtönbe!

Nem hagyhatjuk ki a külföldön élő, Magyarországról kivándorolt zsidók tevékenységét sem. Csikágóban Singer Berthold bocsátja ki az első írásokat Trianon ellen, és Turteltaub Lajos végigjárja az amerikai magyar egyesületeket irredenta szavallatokkal. Nemcsak írtak és szavaltak: az amerikai magyar segélybizottság – amelynek elnöksége és aktivistái kizárólag zsidók voltak 20.000 pár cipőt, 50.000 dollárnyi élelmiszert küldött Budapestre és berendezte a Rókus kórházat. JOINT zsidó segélyszervezet 18.000 Szibériában rekedt magyar hadifoglyot – zömmel keresztényeket – szállított haza tengeri úton. Mindezek nem eléggé hatottak a közvéleményre. A béke aláírásának gyásznapján, (június 4-én) a franciák és az utódállamok elleni tüntetések zsidóellenes jelleget kaptak. Hivatalos jelentés szerint 85 zsidó sebesültet láttak el a mentők! Egy rikkancsot azért vertek véresre a Dunakorzón mert az Egyenlőség zsidó újságot árulta, lapjait elégették. Pedig éppen ez a lapszám a béke miatt feketekeretes gyászban jelent meg, első oldalán

Kiss József hazafias versével és szinte minden számban volt valami az elszakított területeken élő zsidókról, akiket a magyarsághoz való hűségre biztatott. 1922-ben egész cikksorozatot szentelt ennek, „Az Egyenlőség munkatársa a megszállt területen” alcímmel. Gyakran idézte ottani magyar személyiségek nyilatkozatait, amelyek köszönetet mondtak a támogatásért. Pl. temesvári magyar vezető szerint a város kisszámú magyarsága már elveszne, „hanem itt van a mi zsidóságunk, amely valósággal letéteményese a magyar kultúrának”.

A magyar zsidóság más országba kerülő zöme számára problémát jelentett az új helyzet. Noha papíron megkapták egyenlő jogait, nehezen alkalmazkodtak a változásokhoz. Gazdaságilag is lehettek megkülönböztetések, pl. üzleteik szombati zárvatartása terén. 1927-ben a csehszlovák hiteljegytörvény érvénytelenítette a héber betűkkel írt hiteljegyeket, Romániában az üzleti könyveket az ország nyelvén kellett vezetni, minden más nyelvű kettős adóztatás alá esett.

Mindezek hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar zsidóság – határokon innen és túl – ideiglenesnek tekintse a trianoni rendezést és vissza kívánja a „békebeli „ állapotokat. Ez a törekvés legerősebb volt Romániában, leggyengébb a demokratikus Csehszlovákiában, bár még itt, a térség legliberálisabb államában is a zsidó közalkalmazottak létszáma az 1921-es 9920-ról 10 év alatt 5604-re csökkent, noha ebben az időszakban a tisztviselők létszáma 60 ezer fővel nőtt.

1938-41 években az elcsatolt területek egyrésze visszatért az anyaországhoz. Korabeli leírások szerint a zsidó

lakosság keresztény szomszédaikhoz hasonló örömmel fogadta a bevonuló magyar honvédséget. Pedig ekkor már érvényben voltak a zsidótörvények! Sajnos ez az öröm nagyon hamar elszállt! 1944-ben ők éppúgy áldozatul estek a deportálásnak, noha sokan a visszacsatolt területeken igazolták, hogy a magyarság melletti kiállásukért un. „kormányzói mentesítésre” voltak jogosultak, ezt a helyi hatóságok gyakran nem vették figyelembe. Néha a mentesítettek önként szálltak a marhavagonokba, mert nem akartak elszakadni családtagjaiktól. Sajnos igen kevesen tértek vissza a haláltáborokból, pusztulásuk a magyar nyelv arányát is végzetesen csökkentette ezeken a területeken.

Róbert Péter

Források

Gonda László: A zsidóság Magyarországon 1526-1945. Század-vég Kiadó, Bp. 1992.

Hét évtized a hazai zsidóság életében. MTA Filozófiai Intézet, Bp. 1990.

Szabolcsi Lajos: Két emberöltő. MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Bp.1993.

Zsidó újságok és folyóiratok 1920-1934. évekből

Smoel Ettinger: A zsidó nép története Osiris kiadó, Bp. 2002.

Ablonczy Balázs: A visszatért Erdély 1940-1944. Jaffa kiadó Bp.1911.

Beke Mihály András: Illúziók kora, Erdély. Széphalom Könyvműhely Bp.1993.

KÖRZETI HÍREK

Gyarpodtunk

Körzeti elnökünknek és feleségének megszületett második unokája, Müncz Áron.

2020. augusztus 5-én a család lakásán megtörtént a brit mila, az ifjú jövevény a Benjamin nevet kapta. Így a hagyományokhoz híven a kisfiú is Ábrahám törzséhez tartozik.

Szeretettel gratulálunk az újszülöttnek, szüleinek Müncz Tamásnak és Csillag Adrienne-nek valamint nagyszülőknek.

Mazal tov!

HUMOR

Kór-ház

Valamelyik péntek este zsinagógába menet csatlakozott hozzám egy több évtizede nem látott régi barátom.

Megörültem neki, hisz korombéli, és ha egy ilyen zsidó ember még szembejön, sőt, elkísér a zsinagógába az valódi öröm. Az igazság kedvéért el kell mondanom, hogy nem jött velem zsinagógába csak odáig, így aztán az történt, ami ma megszokott: az egyik zsidó ment a templomba, a másik a kocsmába. Jó, nem kocsmába, hanem eszpreszszóba üzleti ügyben. A barátom ugyan túlélte a munkaszolgálatot, melyben a kormányzó úr őfőméltósága SAS behívója nyomán vett részt azzal a céllal, hogy a lapátjával megállítja majd a vörös hadsereget.

A Don-kanyarból csodával határos módon élve hazajött, de a zsidóságnak ahhoz a csoportjához tartozik, aki azt vallja: ha a jó Isten engedte velünk ezt megtörténni, ő vállalja, de többet nem gyakorolja vallását. Viszont mesélt.

Egy közös ismerősünk, aki Pesttől nem messze lévő kisvárosban él, és senki élő rokona nincsen, megbetegedett. Annyira, hogy bekerült a magyar egészségügy darálójába, végállomásként egy közkórházba.

Az én emberem jólelkű volt és tudván, hogy senkije sincs közös ismerősünknek, kívánt egy micvét tenni: autóval lement a kisvárosba, egy régebbi éthordójába bevásárolt a sétálóutca legjobb vendéglőjéből egy lukulluszi vacsorát, és azzal felszerelve ment beteglátogatóba.

Röpke 20 perc alatt a portán kinyomozták neki, hogy hol fekszik a kisbeteg. Egy harmadik emeleti sebészeti kórteremről volt szó, és ezért fájós derekú haverom a liftet

választotta. Mint mesélte, azzal a járással, amivel ő ment csak egy nővér volt a társa a „locsogós” típusból. Az ilyen boldog, ha valakihez szólhat és rögtön meg is kérdezte, hogy kihez megy az úr és honnan jön.

Miután ő elmondta, hogy pesti, életében először jár a helységben és a helyiségben is, a nővérből ömlött a panaszáradat.

Jaj drága uram! Maguk pestiek osztják az észet meg a pénzt is, intézze már el valahogy, hogy a főnökeim legyenek okosabbak és gazdagabbak is! Mert nálunk is mi van? Több 10 millióért díszköveket raknak a játszótérre, a traumán már reszketnek előre a sebészek, hogy komplett óvodát kell gipszelnük majd. És eközben három hónapja áll a röntgengépünk, mert nincs pénz a megjavíttatására.

Jaj kedves uram! Ön pedig hanyadikra megy? Na akkor arra kérem, álljon szorosan a falhoz és ha van egy kis ideje jöjjön velem végig, mert először az alagsorban fölveszünk egy elhunytat, azt az udvari szinten átveszik a halottszállítók.

Barátom azt mondta, hogy ekkor már a lábosban is lúdbőrözött a libanyak, majd a nővér folytatta.. Aztán engedje meg, hogy a földszinten betolják az ebédes kocsit, mert most hoztunk kaját is és látja, annyira szegény az eklézsia, hogy ugyanazon liften szállítjuk a holtakat, amin a vacsorát is.

Miután látta, hogy barátom belesápadt az információáradatba, vihogva hozzátette: önnek szerencséje van uram, hogy ma nincs műtéti nap, mert akkor ugyanebben

a liftben utazhatna egy frissen operálttal. Ez nálunk az árukapcsolás.

Odaértük a zsinagóghoz, ahol búcsúzkodva haverom még hozzátette: tudod, mi jutott még eszembe a nővér feketehumoráról? Egy zsidó vicc az 50-es évekből, ami Örkény egyik 1 perceséből lényegült át.

Kohnnak meghal a felesége, bemegy a hirdetésekkel foglalkozó irodába és diktálja a hirdetés felvevőnek:

Megrendülten közlöm, hogy szeptember 8-án Kohnné Stingfuss Matild visszaadta lelkét a Teremtőnek. Részvétnyilvánításokat kérjük a Bp, 7. kerület, Dob utca 118-ba címezni.

Az udvarias hivatalnok kisasszony így szól: uram, a gyászjelentés átlagdíjas, ön még bőven hozzáírhat bármit, ugyanazért az árért.

Kohn kicsit elgondolkodik majd így szól: jól, akkor írja hozzá, hogy ugyanott megkímélt állapotú Csepel kerékpár eladó!

(megjelent az Új Élet júniusi számában)

Spánn Gábor

SOA-76

Mártir – megemlékezések Sátoraljaújhelyen

Ha nyár – akkor a vidéki zsidóság köreiben ez a mártir megemlékezések ideje. Ez 76 éve így van.

Merthogy 1944 júniusától néhány héten belül 600 ezer zsidót vittek a haláltáborokba, s onnan többségüknek nem volt visszaút.

S hogy miért a címben a többszám? Erre a következő sorok remélhetőleg választ adnak.

S miért éppen a z újhelyi megemlékezés került ebbe az újságba?

Amikor e sorok írója – akinek felesége révén családi kötődése van a közel ezer éves zempléni városhoz – rákérdezett a miskolci hitközség elnökénél, hogy mikor tartják a mártir I-tentiszteletet a sátoraljaújhelyi temetőben (merthogy ezzel a miskolci vezetők foglalkoztak az elmúlt években, mióta ott helyben már nem volt, nincs hitközség).

A válasz egy bizonytalan nem tudom volt. Ebben a „nemtudomban” persze jócskán benne volt az idejévilágproblémája, a pandémia. A MAZSIHISZ javasolta a megemlékezések megtartását, de csak a szabadban. De lesz-e kinek megtartani?

Kapóra jött, hogy Sátoraljaújhelyen, a Zemplén Európa Ház udvarára, az egykori gettó központjában július 02-án 15.00 órára meghirdették a sátoraljaújhelyi gettóból elhurcolt és meggyilkolt zsidó honfitársainkra való megemlékezést.

A házigazda, a Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány illetve annak vezetője, Juhász István volt.

Ide talán a pont helyére egy kérdőjel kívánczik. Hogy miért? Mert még sehol sem talákoztam olyan vállalkozóval, aki erre adta a fejét. Az okokra térjünk vissza később.

S ha már meghirdettek egy ilyen rendezvényt, amelyen a miskolci rabbi is jelen volt és emlékezett, akkor adódott a lehetőség, hogy egy órával előbb a neológ temetőben is megtartsuk a hagyományos megemlékezést.

Onnan a résztvevők (néhányan a magyarországi és a külföldön élő másodgenerációsok közül) átmentek a Zemplén Európa Ház udvarára, ahol a mintegy 30-40 fő létszámú, néhány év óta rendszeresen megszervezett megemlékezés zajlott.

Az Európa ház falán tábla őrzi az adományozó Kesztenbaum Márton emlékét, aki még a 19. század első felében alapítványt hozott létre a zsidó fiatalok oktatásának elősegítésére. A mai vállalkozói központban működött egykor a zsidó iskola.

Az Európa Ház udvarán Juhász István a Vállalkozásfejlesztési Alapítvány vezetője köszöntötte a résztvevőket, utána Markovits Zsolt miskolci főrabbi tartott beszédet. Ő felidézte azt a történelmi pillanatot, amikor 1944. március 19-én két Gestapo tiszt jelent meg a budapesti Síp utcai székházban és „megnyugtatták” a magyar zsidóság vezetőit, hogy vallása és származása miatt senkit sem érhet bántódás Magyarországon. A történelem válasza valamennyiünk számára ismert.

Közel ötezer embert hurcoltak el a történelmi városból, a zsidóság akkori egyik fellegvárából.

JUHÁSZ ISTVÁN

MARKOVITS ZSOLT FŐRABBI ÉS SZURASENKÓ DÁNIEL

Abból a településből, ahol zsidó családok ezrei éltek és tanultak a jesívák tucatjaiban.

Ma egyre kevesebben vannak, akik el tudják mondani a kaddis imát itt, az egykori ortodox és neológ zsinagógák tövében. Hová lettek az egykor oly nagy zsidó közösségek? kérdezte a főrabbi.

Nem mulasztotta el, hogy – jogosan – gyalázat szóval illesse a neológ temető ravatalozóját, amelyen az emlékezők néhány perce kénytelenek voltak átvonulni. Mert hogy lehet a zsidóság egyik fellegvárának temetőjében, a több tízezer sírbolt árnyékában emlékezni ilyen körülmények között?

Idézte azt a mondást: ha bemész egy városba, menj el a temetőbe és megtudod, hogy milyen emberek élnek ott. Na nem a helyi lakosságot akarta ezzel rossz színben feltüntetni, de a ravatalozó épületének állapota (beázik a tető, penészesek a falak...) méltatlan a város egykori zsidóságához, az ott nyugvó több tízezer hittestvérünk emlékéhez.

Ezt követően Szántó István, a miskolci hitközség előljáróságának tagja szólt az emlékezőkhöz.

Abban a reményben, hogy a történelem nem ismételheti meg önmagát, egy szimbolikus mondatot idézett: azt a hétéves gyermeket említette, aki elhurcolása közben csak egy csepp vizet kért szüleitől, s ezért megígérte, hogy soha többet nem lesz rossz.

Gyermekkorának egyik jellemző külsősége volt az a körülmény, hogy mindenkiért jött az iskolába valamely nagyszülője, de ő ezt a fogalmat még csak nem is ismerte.

S befejezésül Szántó István egy szónoki kérdést tett fel: miért nem álltak ellent a zsidók, akik túlnyomó többségben voltak Zemplénben az üldözőkkel szemben? Persze a választ sem ő, sem a jelenlévők nem tudták megadni.

S ha már két kérdésre, azaz arra, hogy miért a címben a többszám és miért éppen az újhelyi megemlékezésekről kap beszámolót az olvasó, egy harmadik kérdést is tisztáznunk kell: miért foglalkozik sok-sok éve a

A DEPORTÁLTAK EMLÉKTÁBLÁJA

KESZTENBAUM TANODA EMLÉKTÁBLA

Vállalkozásfejlesztési Alapítvány vezetője az újhelyi mártirokról szóló megemlékezés szervezésével?

Amikor ezt a kérdést feltettem Juhász Istvánnak, a lehető legnagyobb természetességgel válaszolt: megtudtuk, hogy nem született Mózes hitében, de olyan lelkesedéssel végzi ezt a szervezést, mintha saját őseiről is meg kellene emlékeznie. Elmondása szerint 30 éve kezdett foglalkozni a sátoraljaújhelyi zsidóság kérdésével. Kezdetben két dolog motiválta: egyrészt ismert egy családot (akik a helyi juhtúró üzemet működtették a háború után), s akik az ő családjának is munkát biztosítottak. Másrészt egy másik, tolcsvai zsidó család a szüleire hagyta könyvtárát. Ez a két tény olyan nyomokat hagyott benne, ami arra ösztönözte, hogy közreműködjön azon város zsidósága emlékének megőrzésében, amelyben a lakosságon belül a zsidók száma meghaladta az 50%-ot.

S ez utóbbi mondat akkor tűnik rendkívül beszédesnek, ha arra gondolunk, hogy ma a városban 1-2 zsidó vallású ember él!

A megemlékezés az újhelyi kisállomáson fejeződött be (ez ma már Szlovákiában található), ahová a mintegy 30 részvevő a 30 fokos forrásban gyalogosan jutott el. Ott a tokaji ortodox izraelita hitközség elnöke, Kalmanovits Miklós tartott beszédet, megemlékezve arról az 1500 tokaji mártírról, akik először Sátoraljaújhelyre „vonatoztak”, majd 11500 társukkal együtt tovább Kassára, onnan a haláltáborokba. A volt kisállomáson emléktábla őrzi az onnan deportáltak emlékét.

AHONNAN A VONATOK ELINDULTAK

TÖRTÉNELMI TETT

Ki volt Kesztenbaum Márton? Hogyan jött létre a zsidó népiskola?

A 19. század első harmadában a zsidóság Sátoraljaújhelyen meglehetősen zárt közösségben élt. A társadalom más csoportjaitól elkülönült vallásilag, a vallásához szorosan kötődő szokásait, életmódját tekintve, részben még nyelvileg is.

A sajátos zsidó iskolai rendszer élesen külön választotta a felnövekvő zsidó nemzedéket a magyarságtól. A hitközség által fenntartott sajátos zsidó iskolában, a héderben ugyanis kifejezetten vallási hagyományokat és bibliai ismereteket oktattak. Megismertették a héber nyelvet, magyar nyelvi oktatás nem folyt. A szükséges alapismeretek hiányában a zsidó fiatalok természetesen a felsőbb iskolákat sem látogathatták sem Sátoraljaújhelyen, sem Sárospatakon.

A vármegye és a város nem tartotta feladatának, hogy ezen változtasson. A zsidóság számára közösségi összetartozást jelentő hitközség és az egyesületek számára ez a helyzet megfelelő volt. A vallási vezetés szemében a világias nevelés korántsem volt kívánatos, így világi, un. modern iskola létesítésére a hitközség nem szándékozott pénzt fordítani. Ebben a helyzetben történt egy váratlan csoda.

Kesztenbaum Márton, szegénysorban élő szülőktől, Galíciában született. Húszéves korában hazánkba, Zemplén megyébe jött, ahol egy ideig parasztszelédként működött. Két házassága ellenére gyermektelen maradt. Pelejtén élt kis földbirtokán, 40 éven át magányosan, öltözetében és háztartásában a lehető legegyszerűbben. Megvont magától mindent, ami nélkülözhető volt. A néphagyomány szerint amikor a megyegyűlések napján Pelejtéről Újhelybe ment, inkább gyalog tette meg az utat, hogy ne kelljen kocsira pénzt költenie. A megyegyűlések idején naphosszat ebéd nélkül ült a megyeháza kapuja előtt egy kővön, s csupán egy darab száraz kenyeret rágcsált el. Műveltségére jellemző, hogy az írással-olvasással nemigen kötött barátságot, viszont Zemplén megye csaknem valamennyi tekintélyes férjijával barátságot tartott.

1829. november 27-én érezve halálának közeledését egy ügyvédet kért fel, hogy halálakor a megye levéltárában letett végrendeletét a megyének azonnal jelentse.

Minden pompa nélkül temették el saját birtokán. Temetésén senki sem mondott kaddist.

Kesztenbaum Márton teljes 262.000 váltóforintnyi vagyonát jótékony célra szánta.

KESZTENBAUM ISKOLA EMLÉKTÁBLA

Ebből a megyei kórházra 20.000, az izraeliták sátor-aljaúj helyi iskolája alapjául 100.000, a rabbik fizetésére 10.000 forintot. Az iskolára szánt összeget a következőkkel indokolta:

„Tolvajoknak és zsványoknak és más e forma közcsendességet háborgató rossz embereknek ennyire lett elszaporodásukat én egyedül a neveltetés és tanítás módjainak hiányosságokból vélvén származni. Hogy nemzetemnek ezen hibáján csak valamennyire is segíteni, s ezáltal őket a társaság hasznosabb tagjaivá formálni a mennyire tőlem kitelik igyekeztem össze állítottok tehát e végre 100000 v Frtokból egy tőkepenzt.”

Az iskola létesítése nehézségekbe ütközött. A haladás ellenségei rá akarták venni az Alapítványt, hogy „az os-

KESZTENBAUM SÍREMLÉK

kolát inkább Acadeimiának, vagyis fellengősebb talmudistákat tanító helynek, mintsem népiskolának alakítsák”. De a helyi hitközség elnöke kiállt a népiskola megnyitása mellett, melyben a tanuló ifjúság a talmud és a többi héber tantárgyakban, valamint a hazai nyelvben és a szükséges világi ismeretekben, oktatást nyerjen”.

Így 1838. szeptember 4-én a megyegyűlés elfogadta a hitközség javaslatát. Az iskola a zsinagóga szomszédságában, a Bretzenheim Ferdinánd herceg tulajdonát képező épületben 1838. október 16-án megkezdte működését.

(forrás: dr. Csorba Csaba: Szerettem volna, ha nem kísért a múlt c.2017-ben kiadott könyve)

HISPÁN HISTÓRIA

Gének nélkül

Láttam Sevillát égni. A zsidó negyed. Nagy lánggal égett. Meleget adott a tüze. Azoknak, akik felgyújtották, a közösség akol melegét, az összetartozását. Azoknak, akik benne égtek, az elhamvadás forrását, az egyedüllétet. Akadtak, akik elmenekültek a lángok elől. Mintha ott sem lettek volna. Mindig van túlélő. Akár akarják, akár nem.

Mi ez a különös vonzódás a narancsfák, a felfutó jázminbokrok illata iránt? Az orromban érzem mindkettőt. Fanyar, nyáresti íz, mint nőknél a parfüm, amit magukra szórnak.

Láttam együtt élni zsidókat, muzulmánokat és keresztényeket. Nem békében, de együtt. Tisztán és pontosan láttam. Minden pillanatát. Mint egy könnyed kézzel írt napló, úgy haladt a történet. A zsidó orvos, keresztény szeretőjét arab doktoroktól tanult tudományával gyógyítja. Mintha a szemem előtt történt volna minden. Ott történt. Csak azt nem tudtam, vajon a sze-

mem látja, vagy sok száz év múltán emlékszem mindenre. Legpontosabban a tűzre, ami elemészette a zsidó negyedet és lakóit. Emberek hamvadtak el.

Emlékszem a csúcsos süvegre is, amit az eretnekekre kényszerítettek, és azzal vádolták őket, hogy csak látszatra tértek át Jézus hitére, hogy mentsék a bőrüket. És ha így is tettek? Emlékszem a templomszolga vérére, ami a zsinagóga földjére hullott, amikor megrohanták azok, akiknek szükségük volt az akol melegére.

Nem tisztességes mások templomát elbirtokolni. Mert a különféle lecseppenő vér összekeveredik a templom padlóján. Akkor is, ha évszázadok választják el egymástól a muszlim imám, és a zsidó templomszolga vérére, ha közben újra következtek is a templom padlóját. A vér ott marad. A kutya is megérzi, ha az utcán szembejövő menstruál. Mert vérszagot érez.

A vér támadásra ösztönöz. Vad, ösztönből születő rohamra.

Mindez csak a génekben létezik. És kérdés, hogy a gének mire emlékeznek? Vajon pontosan őrizik meg mindazt, amit évszázadokon át a test érzett és látott, ami átörökít? Apáról fiúra, anyáról lányra, vagy felcserélve? Nem tudom.

Egyre erősebb lett a késztetés, hogy megtudjam, kiknek a géneit hordozom? Az egyhangú eredmény biztosnak tűnt. Az Örökkévaló vajon milyen géneket hordozhat? Alig bizsergetett valami kiválás iránti vágy, hogy más is lesz, nemcsak kávéházi zsidó.

A manchesteri futball múzeum kávézójában, miközben a CF feliratú tejjahót kavartam, hangos dobpergéssel, lassan úszott be a telefon kijelzőjére: kilencveneg egész kilencetized százalék askená. Már ekkor éreztem a nyomást a gyomromban. Valami keveredett bennem. A néhány másodperc, míg a folytatásra vártam, hosszabb volt, mint amennyi ideig az eredmény megérkezésére vártam.

Hét százalék szefárd, észak afrikai. Ismertem minden nagyszülőmet. Senki sem mondta, hogy bárki spanyolföldről érkezhetett. Hét százalék, nem is kevés. Újra égett Sevilla, és az inkvizíció is működött. Ennyire egyszerű. Nem a lelkek, a gének vándorolnak. A ránk telepedett múltat hordozzuk. Szerencséje Rómeónak és Júliának, hogy fiatalon meghaltak. A gyűlölség, amit az anyatejjel szívtak magukba, nem emlékeztette őket arra, hogy esélyük sincs. Fiatalon ezt kevésbé veszi észre az adathordozó. Vagy a szenvedély úrrá tud lenni a kódolt üzeneteken? De még sincs esély. Csak ha kitörölnénk mindent a génjeinkből, és tiszta lappal indulnánk. Mindenki. Új teremtés történettel, gének nélkül.

Apám anyja lehet a kakukktójas. Úgyszólván semmit sem tudok róla. Neki volt olyan kreolos bőre. Ha jól emlékszem. De nem emlékszem. Ötéves voltam, mikor meghalt. Minden, amit

róla tudok, csak mesékből tudom. Amiket nem ő mesélt. Róla szólt a legkevésbé. Úgyszólván egy sem. Csak annyi, az is az anyámtól, a legkevésbé szavahihetőtől, hogy szegény mennyit szenvedett, az ő elviselhetetlen férjétől. Anyám ritkán mondott jót az apósáról. Soha.

A gének mutatták meg nem nekem Sevilla lángjait. Az azt követő évben, hogy megírtam a spanyol zsidók elűzésének történetét, és magam előtt láttam a lángokat, elmentem megnézni a várost. Hajszálpontosan követtem a magam leírását, ahogy a régi zsidónegyed és a környező utcákat jártam. Csak a házat nem találtam, ahol a zsidó múzeum mennyezetéről alácsüngenek az egykori lakók házainak kulcsai. Amelyeket azért hagytak ott, ha majd visszatérnek, legyen kulcsuk a házhoz, ahol laktak. Fel sem merült bennük, hogy már másnap, alig teszik ki lábukat, lesznek az elhagyott házaknak lakói. Az otthagyt kulcsok csak a birtokbavételel könnyítik meg.

Mindig így történik. A magára hagyott otthonokat és a bennük felejtett motyókat a maradék a sajátjuknak érzik és birtokba veszik. Nincs ezzel semmi baj.

De mihez kezdjek azzal az egy egész egytized százalékkal, ami a legvégén jelent meg a monitoron? Egyéb közel-keleti. Csekély darab. Tán nincs is. Csak egy bizonytalan rész belőlem, azt nevezték el így. Az mire emlékszik bennem? Szeretném tudni. Vagy nem.

* * *

Az ősszel jelenik meg „Hiszen ti ismeritek” címmel Sági György új könyve. Az idegennek lelke, amit ismerni kellene. Valóban meg akarjuk ismerni? Új teremtés történetre lenne szükség?

légy erős, erős, és erősítsük egymást

זק חזק וזק חזק

KÖNYVISMERTETÉS

Oláh János: Angyalok és Démonok

OLÁH JÁNOS: *Angyalok, démonok, amulettek, addendák, homíliák*
(Gabbiano Print Nyomda és Kiadó Kft., Budapest 2020)
ISBN 978 615 5346 361

ELŐSZÓ HELYETT

„Ép kövekből építsd fel az Örökkévaló, a te Istened ol-tárát...”

2015 márciusában, a Scheiber-díj odaítélése után ezt írta méltatója: Oláh János (szül. 1959), az OR-ZSE professzora és volt rektorhelyettese, a magyarországi kortárs zsidó pedagógia és felsőoktatás egyik „szellemi pillére”. Ér-

deklódésának, tudományos munkásságának és életének középpontjában a judaisztika áll a maga teljességében: a judaisztika, mint zsidó liturgiatudomány és hittan, mint élet és életforma, mint világnézet, filozófia, művelődés és tudomány. Erről szólnak publikációi: az általa szerkesztett Magyar Zsidó Tudományok könyvsorozat, az újraindított Magyar Zsinagóga, a magyar-zsidó vallás- és művelődéstörténet tárgykörében írt, száznál is több tanulmánya.

Oláh János PhD (2008), Dr. habil. (2014) az OR-ZSE tanszékvezető egyetemi tanára, szakfelelős. Kutatási tudományága: hittudományok néprajz- és kulturális antropológia. Kutatási területe: 1/Zsidó néprajz 2/A Rabbiképző

története 3/A Rabbiképző tanárainak publikációi. Itt bemutatott kötete, a 60. életévét lassan betöltő tudós kutatásainak érintőleges áttekintése. Bepillantást enged a zsidó tudománnyal foglalkozó ember színes, kicsit talán ismeretlen világába. Már címe is kíváncsiságra sarkall:

Angyalok, démonok, amulettek, adalékok, homíliák.

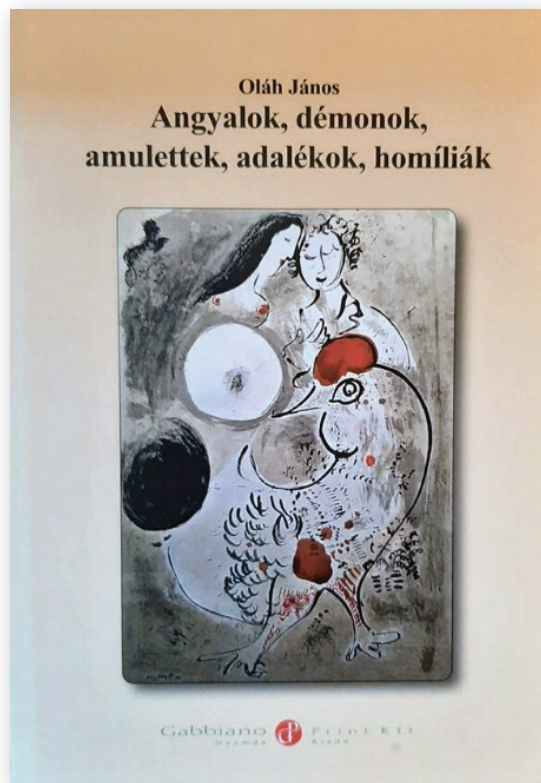
A zsidó néprajztudomány kevésbé kutatott területe, a magyarországi judaisztika diszciplínáinak. A gyűjteményes kötet jelentős részében, az általános zsidó és ezen belül a magyarországi zsidó folklórral is foglalkozik. A második világháború előtti időszak két kiemelkedő néprajztudósa, ikonikus alakja: Kohlbach Bertalan és Pfeiffer Izsák kutatásait folytatta, kiszélesítette és mélyítette el Scheiber Sándor professzor, a maga nemében egyedülálló kutatás sorozata. Ez csúcspontja ki a *Folklór és tárgytörténet* korábban két, majd háromkötetes, alapmunkának számító művében. Ezen a kitaposott ösvényen halad tovább szerzőnk, amikor elmélyültséggel, a kutató ember komolyságával és precizitással mutatja ki a zsidó folklór, a néprajz szokásainak eredetét és fejlődéstörténetét.

A rabbinikus irodalom témaköréből közzétett dolgozatain érződik a második világháború előtti magyarországi zsidó tudományosság legnagyobb tudósai: Blau Lajos, Bacher Vilmos, Heller Bernát szellemi kisugárzása.

Nem véletlen, hogy a design-jában is elegáns, *Magyar Zsidó Tudományok* című sorozatnak ő a szerkesztője, az előszó írója, a textus interpretátora. Ezt a munkáját kiegészíti azzal a felelősségteljes, aprólékos geológiai, botanikai, judaisztikai elmélyültség, amely a nemrégiben megjelent Löw kötetben is megmutatkozik. (*Löw Immanuel válogatott művei. Fényszóró drágakövek*, szerkesztette: Hidvégi Máté és Ungvári Tamás, Budapest, 2019. A héber és arám nyelvi, valamint ásványtani lektorálás, olvasószerkesztés Oláh János munkája.)

A történelemtudományt érintő dolgozataiban fellelhető a legnagyobb zsidó történészek egyike Heinrich Graetz hatása. Kohn Sámuel és Goldziher Ignác kifinomult módszereinek a világa nyomon követhető különböző történelmi témákat feldolgozó műveiben.

A homiletikai, szónoki opuszok, avagy a *dvár* torák közreadásával betekinthetünk Oláh János szellemi oeuvre-jének különleges világába. A magyarországi neológ zsidóság tradíciójának nagy tisztelője ő. A *leson hakajdes* (לשון הקודש) és a jiddis nyelv szerelmese, kutatója és terjesztője. A fővárosban az OR-ZSE zsinagógában, a Hegedűs Gyula utcai templomban, a Páva utcában, a Nagy Fuvaros utcában, valamint a vidéki közösségekben elmondott beszédei retorikai műremek. Érződik rajtuk Löw Lipót, és fia: Löw Immanuel hatása, de kimutatható a Lebovits József szerkesztette Magyar Zsinagóga című egykoron terjesztett homiletikai folyóiratban (1900-1920) közzétett beszédek formai és tartalmi egysége is.

Előző összegző kötetének, a *Judaisztika* című alpmunkájának megjelenésekor írtam az előszóban, tíz évvel ezelőtt:

„Oláh János (יהונן בן זכאי ואלישבע מוה) tudós ember. Analizáló képessége önmagáért beszél, összegző készsége elkápráztat mindannyiunkat. A formális és informális oktatás, a katedra és az előadói pulpitus, a kutatás-oktatás-publikálás folyamata egyaránt fontos számára. Mostanáig megjelent kötetei, szerkesztői tevékenysége, tanulmányainak, közleményeinek és cikkeinek minősége, lektori munkássága, előadói adottságai lenyűgözi az őt olvasót és hallgatót.”

רבן יוחנן בן זכאי אומר: הרי הוא אומר: „אבנים שלמות (תבנה)“ (דברים כ"ו, ו)

Johánánról, az i.e. I. században élt ókori bölcsről Devárim 27.6-ot idézve jegyzi fel a hagyomány: „Ép kövekből építsd fel az Örökkévaló, a te Istened oltárát...”

מכילתא דרבי ישמאל יתרו. מס' דבחדש י"א/

Jeles szerzőnk, akit héber nevén ugyanúgy Johánán/Jajhonon-ként hívunk fel a Tórához, a szellemiség apró köveiből építi a zsidó vallástudomány „oltárát”.

Övezzé őt továbbra is hallgatóinak szeretete és régi kollégáknak elismerése és megbecsülése!

Schöner Alfréd